

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MOBİLYA İMALAT SANAYİNDE ÇALIŞAN
ÇOCUK İŞÇİ VE ÇIRAK ÖĞRENCİLERİN
UĞRADIKLARI İŞ KAZALARINDA
EĞİTİMİN ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NECLA ASLAN YANDAKÇI

82585

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. FATMA ATALAY GENER

ANKARA-1994

TEŞEKKÜR

Bu araştırmayı yaparken her aşamada zamanını ve bilgisini esirgemeyen değerli hocam Sayın Doç.Dr. Fatma Atalay GENER'e anketin değerlendirilmesindeki katkılarından dolayı sayın Şennur DABAK'a ve tüm yardımlarından dolayı sevgili eşim Kemal YANDAKÇI'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
GİRİŞ VE AMAÇ.....	1
GENEL BİLGİLER.....	1

BÖLÜM 1

İŞ KAZALARI

1.1. İş Kazası Tanımı.....	4
1.2. İş Kazalarının Sınıflandırılması.....	5
1.2.1. Yaralanmanın Ağırlığına Göre Yapılan Sınıflandırma.....	5
1.2.2. Yaralanmanın Cinsine Göre Yapılan Sınıflandırma.....	6
1.2.3. Kazanan Cinsine Göre Yapılan Sınıflandırma.....	6
1.3. İş Kazalarının Nedenleri.....	6
1.3.1. Bireysel Nedenler.....	7
1.3.2. Çevresel Nedenler.....	8
1.3.3. Eğitimle İlgili Nedenler.....	8
1.3.4. Önlenemeyen Nedenler.....	8
1.4. İş Kazalarının Sonuçları.....	9
1.4.1. İşçi Açısından.....	9
1.4.2. İşveren Açısından.....	10
1.4.3. Ülke Ekonomisi Açısından.....	11
1.5. İş Kazalarından Korunma Yöntemleri.....	11
1.5.1. Primer Korunma.....	12
1.5.2. Sekonder Korunma.....	15
1.5.3. Tersiyer Korunma.....	16

BÖLÜM 2

TANIM VE KAVRAMLAR

	<u>Sayfa No</u>
2.1. Çocuk İşçi Kavram ve Tanımı.....	17
2.2. Çıraklık Kavram ve Tanımı.....	18
2.2.1. Aday Çırak Kavram ve Tanımı.....	18
2.3. Çıraklık Eğitimi Kavram ve Tanımı.....	19
2.4. Çocuk İşçilerin Çalışmasında Tarihi Gelişim.....	20
2.5. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kavram ve Tanımı.....	22
GEREÇ VE YÖNTEM.....	25
BULGULAR.....	27
TARTIŞMA.....	50
SONUÇ.....	59
ÖZET.....	62
SUMMARY.....	63
KAYNAKLAR.....	66
ÖZ GEÇMİŞ.....	70
EKLER.....	71

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. İş Kazalarının Nedenleri.....	7
Tablo 2. Eylül Ayı Sigortalı Sayısı.....	9
Tablo 3. İş Kazası Vakalarının İş Görememezlik ve Ölümlere Göre Dağılımı.....	9
Tablo 4. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı.....	27
Tablo 5. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	28
Tablo 6. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Mesleki Eğitim Durumuna Göre Dağılımı.....	28
Tablo 7. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İşyerlerindeki Görevlerine Göre Dağılımı.....	29
Tablo 8. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı.....	30
Tablo 9. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Araç Kullanma Durumuna Göre Dağılımı.....	31
Tablo 10. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Kullandıkları Koruyucu Tipine Göre Dağılımı.....	32
Tablo 11. İşe Girdikten Sonra Alınan İşle İlgili Eğitim Konularının Dağılımı.....	33
Tablo 12. İşe Alınırken Muayene Yapılma Durumuna Göre Dağılımı.....	33
Tablo 13. İş Kazası Kavramın Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Nasıl Algıladığının Dağılımı.....	35
Tablo 14. İşyerinde İş Kazalarına Karşı Yeterli İkaz İşaretlerinin Varlığını Gösteren Dağılım.....	35
Tablo 15. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Kazasına Uğrama Durumlarının Dağılımı.....	36

Tablo 16. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Aldıkları Eğitime Göre İş Kazası Geçirme Durumu Dağılımı.....	37
Tablo 17. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerde Görülen İş Kazasının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	38
Tablo 18. İş Kazalarının Olduğu Yere Göre Dağılımı.....	39
Tablo 19. İş Kazasının Meydana Gelmesindeki Nedenlerin Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilere Göre Dağılımı.....	40
Tablo 20. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilere Göre Kaza Nedeninin Hangi Gruba Girdiğinin Dağılımı.....	40
Tablo 21. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazası Sonrası Yaralanmanın Şekline Göre Dağılımı.....	41
Tablo 22. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Kazası Sonrası Başvurdıkları Yerler.....	42
Tablo 23. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Uğradıkları İş Kazası Sonrası Tedavi Sürelerinin Grublara Göre Dağılımı.....	43
Tablo 24. İş Kazası Geçiren Çalışanların Tedavi Ediliş Şekillerine Göre Dağılımı.....	44
Tablo 25. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerinin Uğradıkları İş Kazası Sonrası İş Günü Kaybının Grublara Göre Dağılımı.....	45
Tablo 26. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Günü Kaybı Süresinin Grublara Göre Dağılımı.....	45
Tablo 27. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilere Kazadan Sonra Yardım Yapılıp-Yapılmadığını Gösteren Dağılım.....	46
Tablo 28. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazalarının Önlenebilir Olup-Olmadığını Gösteren Dağılım.....	47
Tablo 29. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Kazalarını Önlemedeki Önerilerinin Her İki Gruba Göre Dağılımı.....	49

GİRİŞ VE AMAÇ

Yaşama hakkı ve sağlıklı yaşama hakkı, diğer bütün haklarında kullanılmasını olanaklı kılan on temel haktır ve birinci derecede güvence altına alınmalıdır. Yaşama hakkı olduğu sürece diğer hakların varlığı, kullanılması ve onlar için mücadele edilmesi anlam taşır.

Her insanın hayatı kutsaldır. Ancak bir grub vardır ki bu insanların yaşama hakkını sağlıklı bir şekilde sürdürmesi diğer insanların bu haklarını kullanabilme bakımından da çok önemlidir. Bunlar çalışan insanlardır. Kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin geçimlerini sağlamak için çalışan ve üreten insanın ruh ve beden bütünlüğünün işinden dolayı zarar görmesi, yalnızca kendisinin değil, çevresinin de ihtiyaçlık çemberine düşmesi anlamına gelir ki bundan toplum zarar görür. Üreten insan tüketen insan haline gelir. Bu bakımdan çalışan insanların sağlıklı yaşama hakları, diğer insanlar ve toplum bakımından da önemlidir. Ülkelerin sanayileşmesine paralel olarak, işçilerin sağlık ve güvenlik içinde çalışmalarının sağlanması, çözümü gereken en önemli sorunlardan birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Yurdumuzda yapılan tüm çalışmalara rağmen iş kazaları sonucunda günde 4 işçi hayatını yitirmekte, 7 işçi de iş göremez hale gelmektedir.

Çalışanların, üretim süreci sırasında karşılaşılmaması muhtemel kazalara karşı korunmasından daha doğal bir şey olamaz. İnsanlar için üretim yapan bir bölüm insanın, bu üretimi canları ya da vücutlarının bir kısmını kaybetme pahasına yapmalarını istemek herhalde haksızlık olacaktır. Bu nedenle insanın sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışması, yalnız sosyal tarafının değil, tüm topluluğun sorumluluğu olmaktadır (26).

Bugün çalışma yaşamına göz attığımızda çocuk ve genç işçilerin çok büyük bir yer kapladıklarını görüyoruz. Çalışan nüfusun %21.5 unu çocuk ve gençler oluşturmaktadır. Bu yüzde tarım kesiminde %25.8'e yükselmektedir. Yine 12-14 yaş gruplarındaki çocuk işgücünün %88.9'u ve 15-19 yaş grubundaki genç işgücünün %71.1'i tarım kesiminde çalışmaktadır. Çocuk ve genç işgücünün çok büyük bir bölümü sosyal politika önlemlerinden yararlanamamakta, sağlıksız, güvensiz ve güvencesiz çalışma koşullarında çalışmaktadır.

Çocukların çalışma yaşamında yer almaları yalnızca kendileri ile ya da aileleriyle ilgili bireysel bir olay değildir. Çünkü yol açtığı sorunlar ve sonuçlar yönünden, bu ölçekleri aşmakta, ülke ölçeğinde, hatta uluslararası ölçekte sorunlara ve sonuçlara yol açmaktadır.

Bugün çocuk emeğinin yaygın olarak kullanıldığı toplumlarda, çocuklar, erişkinlerle yanyana çalışmakta ve aynı sorunları paylaşmaktadırlar. İşyerlerindeki karşılaşılan çeşitli etmenler, çocuklar kadar erişkin işçilerin de sağlığını bozmaktadır. Örneğin, üretim sırasında ortama çıkan hidroklorik asit, çocuğun olduğu kadar, erişkin işçinin de akciğerlerini zedelemektedir. Demek ki, bu toplumlar henüz, çocuklar için özgül risk oluşturacak konulara eğilme fırsatına sahip değildirler. O halde, çalışma yaşamındaki çocuğu korumaya yönelik her adım, aynı zamanda erişkin işçiler için de önemli yararlar sağlayabilecektir.

Sağlıklı yetişebilmeleri ve beden ile ruh yapılarının gelişmelerini tamamlayabilmeleri için, çocukların, çocukluk dönemlerini çalışma yaşamı dışında geçirmeleri zorunludur. Gençlerin sağlam bir yapıya sahip olabilmeleri içinde bunların ancak sınırlı olarak çalıştırılmaları gerekmektedir. Çocukluk ile gençlik, sağlık açısından, fiziksel ve ruhsal gelişmeye hazırlanma dönemidir. Çocuklar ile gençlerin iş güvenliğinden yoksun olarak çalıştırılmaları ise, fiziksel ve ruhsal gelişmeyi önlemektedir. Nitekim, gelişme çağının tipik hastalıkları mesleki çalışmaların zarar doğurucu etkileriyle oluşmaktadır.

Çocuk, yaşının gereği olarak oynamalı ve öğrenmeli yani çocukluğunu yaşamalıdır. Bunun içinde çocuğun çalışma yaşamı dışında tutulması zorunludur. Çünkü çalışma yaşamına itilen çocuk, eğitilemeyeceği gibi zaman da bulamamaktadır. Oysa bedensel ve düşünsel gelişmesi açısından, çocuğun okula devam edebilmesi ve boş zamanlarını oyunla geçirmesi gerekmektedir.

Çocuklar ile gençler iş güvenliğinden yoksun biçimde çalışmak zorunda bırakıldıklarında, sağlıksız bir yapıya sahip olmakta ve toplum içinde sağlıksız bir kaynağı oluşturmaktadır. Bireyleri sağlıksız yetişen ve gerekli biçimde eğitilmeyen bir toplum ise mutlu ve barıştan yana olamamaktadır. Bu nedenle, toplum, çalışan çocuk ve gençlere sahip çıkmalı ve bunlara iş güvenliği korumasını sağlamalıdır (11).

Bu araştırma, Ankara Mobilya imalat sanayinde çalışan çocuk işçi ve çırak öğrencilerin uğradıkları iş kazalarını önlemede eğitimin rolünü incelemek için, rastgele seçilen 100 çocuk işçi ve ile çıraklık okulunda okuyan 100 çırak öğrenciye verilen anket formlarının değerlendirilmesi ile yapılmıştır.

BÖLÜM 1

İŞ KAZASI

1.1. İş Kazasının Tanımı

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) tanımına göre iş kazası; belirli bir zarara veya yaralanmaya yol açan beklenmeyen ve önceden planlanmamış olaydır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise iş kazasını, önceden planlanmamış çoğu zaman yaralanmalar, makinaların, araç ve gereçlerin zarara uğramasına ve üretimin bir süre durmasına yol açan bir olay olarak tanımlamıştır. İş kazasının, sosyal politika açısından yapılan tanımı ise şöyledir: "İşçinin iş süresinde çalışma koşulları, işin nitelik ve yürütümü ya da kullanılan makina, araç, gereç ve malzeme nedeniyle uğradığı iş gücünün tamamını veya bir kısmını kaybettiği olaydır (3).

Bu tanımlara göre, bir kazanın iş kazası sayılabilmesi için şu iki koşulun bulunması gerekmektedir. Bunlardan birisi, işin niteliği ve yürütümü ile ilgili olması, ikinci ise faaliyetin tamamlanmasını aksatmasıdır.

506 sayılı S.S.K.'nın 11. maddesindeki tanıma göre ise iş kazası; aşağıdaki hal ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruhça arızaya uğratan olaylardır.

1. Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
2. İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
3. Sigortalının, işveren tarafından görev ile başka bir yere gönderildiğinde, asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,

4. Emzikli kadın sigortalının çocuğa süt vermek için ayrılan zamanlarda,

5. Sigortalının, işverence sağlanan bir ta ıtla, için yapıldığı yere topluca götürülüp getirilmeleri sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedence veya ruh a arızaya uğratan olaylardır (37).

Bu tanımlamada, hemen veya sonradan deyimini ile birçok anlaşmazlıklara çözüm getirilmiş ve haksızlıklar  nlenmi tir. Bu i  kazası tanımı, daha çok tazminat öğesi gözönüne alınarak hazırlanmıştır. Çoğu kez arızalanma, kazanın olu u ile beraber hemen meydana gelir ve değerlendirmeye tabi tutulur. Ancak bazı i  kazalarında arıza hemen değil, sonradan oluşabilir. Örneğin; iskele ve merdivenlerden d   enlerde kafa kırık ı, özellikle kaide kırık ı meydana gelebilir. Kemikteki kırık iyile ip işçi içine dönebilir, fakat göz çukuru veya göz sinirindeki delikte kemikleşme bir süre sonra, göz siniri üzerinde basınç oluşturarak görme bozukluğuna neden olur. I te, tanımlamadaki sonradan sözcüğü, bu son arızanın düğüme şeklindeki kaza ile ili kilendirilip işçinin hakkının kaybolmamasını sağlar

1.2. I  Kazalarının Sınıflandırılması

1.2.1. Yaralanmanın Ağırlığına Göre Yapılan Sınıflandırma

I  kazaları sonuçlarına göre sınıflandırılmaktadır:

- Yaralanma ile sonuçlanmayan i  kazaları,
- Bir günden fazla i ten kalacak şekilde tedavi gerektirmeyen i  kazaları,
- 1-20 gün arası i ten kalacak şekilde tedavi gerektiren i  kazaları,
- 20 günden fazla i ten kalacak şekilde tedavi gerektiren, i  kazaları,
- Sürekli i  görememezlik veya ölüme neden olan i  kazaları

1.2.2.Yaralanmasının Cinsine Göre Yapılan Sınıflandırma

- Baş ve boyunda yaralanmalara yol açan kazalar,
- Göze zarar veren kazalar,
- Bedenin dışında yaralanmalara yol açan kazalar,
- Kol yaralanmalarına yol açan kazalar,
- El ve parmak yaralanmasıyla sonuçlanan kazalar,
- Bacak yaralanmasıyla sonuçlanan kazalar,
- Ayak ve ayak parmağı yaralanmasıyla sonuçlanan kazalar,
- İç organların yaralanmasıyla sonuçlanan kazalar,
- Psikolojik zarar veren kazalar.

1.2.3.Kazanın Cinsine Göre Sınıflandırma

- Düşme, incinme,
- Parça düşmesi,
- Göze yabancı cisim kaçması,
- Makina kazaları,
- El aletleriyle çalışmalarda meydana gelen kazalar,
- Elektrik kazaları,
- Zehirlenmeler,
- Ezilme ve sıkışmalar.

1.3. İş Kazalarının Nedenleri

İş kazalarının nedenleri üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. İş kazaları konusunda ABD'de "National Safety Council Committee"nin verilerine göre, iş kazalarının %18'i mekanik etkenlerle, %19'u personel etmeni ile ve %63'ü bunların kombinasyonu ile meydana gelmektedir. Yine ABD'de bu alanda çalışma yapan kamu kuruluşlarından biri olan "Department of Labor and Industry of the States of Pennsylvania" ise aynı konuda şu sonuçları öne sürmektedir: İş kazalarının %3'ü mekanik etmenlerden, %2'si personel etmeni ile, %95'i bunların birarada etkisiyle meydana gelmektedir. Bu oranlara sarılan

bazı işletmeciler, iş kazalarının işçinin kusuru olduğunu, işveren önlem alsa bile, ancak kazaların %10'u üzerinde etkili olabileceğini benimsetmeye uğraşmaktadırlar. Bu çaba da yersizdir. Çünkü son bilimsel yayınlarda, iş kazalarının, işletmenin üretim birimindeki sistem bozukluğunun bir göstergesi olduğu görüşü benimsenmektedir (20).

Ülkemizde, Sosyal Sigortalar istatistiklerine göre, 1991 yılında 130.278 iş kazası olmuştur. Bu kazaların başlıca nedenleri şunlardır.

Tablo 1. İş Kazalarının Nedenleri

Makinalardan ileri gelen nedenler	11.699
Düşmeler	9.155
Yanmalar	6.414
Motorlu taşıtlar	1.630

S.S.K. istatistiklerine göre kazaların %25.94'i, 1-3 işçi çalıştıran küçük işyerinde meydana gelmektedir. Elliden az işçi çalıştıran işyerlerinde meydana gelen kazalar, bütün kazaların %57'sidir. Bu durum küçük işyerlerine önem vermenin gereğini gösterir (36).

İş kazalarının oluşumunda bazı faktörler rol oynamaktadır:

1.3.1. Bireysel Nedenler

- **Fizyolojik faktörler:** Yaş, kas koordinasyonunun yetersiz oluşu, algılama bozuklukları (görme, duyma vb.), yorgunluk, hastalık, vb.
- **Psikolojik faktörler:** Tutum, davranış hataları (korkusuzluk, ihmalcilik) stres, kazaya yatkınlık, kişilik özellikleri,
- **Kötü Alışkanlıkları:** Alkol, bazı uyuşturucu ilaçlara karşı alışkanlık.
- **Emniyetsiz hareketler:** Bireyin bir kaza olasılığını davet eden bilinçli ya da bilinçsiz davranışları

1.3.2. Çevresel Nedenler

- Gürültü, yetersiz aydınlatma, yetersiz havalandırma, aşırı sıcak veya aşırı soğuk ortam, hava kirliliği, uygun olmayan çalışma zemini (kaba, sert, kaygan veya düz olmayan, vb.)

- Uzun çalışma süresi

- **İşverenin konuya bakış açısı:** Verimi ön planda tutup iş güvenliği tedbirlerine gereken önemi vermemek, gerekli kişisel koruyucu araçları vermemek, işçilerden uygun çalışma ve ritm ve suratinden daha suratli bir çalışma istemek, vb.

- **Cisimlere ait faktörler:** Koruyucusuz ya da yetersiz koruyuculu makina, kusurlu veya bozuk makina ve aletler, vb (16).

1.3.3. Eğitimle İlgili Nedenler

İşçi ve işveren yapılan işin tüm aşamalarında karşılaşabileceği tehlikeleri ve bunlardan korunma yöntemlerini bilmesi ve korunma alışkanlıklarını da edinmiş olması gerekir. Bu ancak sürekli eğitimle sağlanabilir. Aksi taktirde iş kazaları artmakta ve verim düşmektedir.

1.3.4. Önlenemeyen Nedenler

İnsanın doğa ya da evrim karşısındaki zayıflığı yıllar boyu iş kazalarının önemli bir nedeni olarak karşımıza çıkmıştır. Doğada kaza yapısal bir olaydır; tam bir kesinlikle önlenemez. İş kazası bir olaylar zinciri sonucunda ortaya çıkar. Kaza 5 adet temel nedeninin arka arkaya dizilmesi sonucu meydana gelir. Bunlardan biri olmadıkça bir sonraki meydana gelmez ve dizi tamamlandıkça kaza ve yaralanma olmaz. Bu 5 faktöre "KAZA ZİNCİRİ" denir. Bunlar: -İnsanın doğa ya da evrim karşısındaki zayıflığı; insanın doğa karşısındaki bünyevi ve sosyal yapısından meydana gelen zayıflığı kazanın ilk nedenidir.

- Kişisel Özürler; Dikkatsizlik, pervasızlık, önemsememe, ihmal...vb.
- Güvensiz Hareketler ve Şartlar; örneğin, Makinada gerekli koruyucu elemanların bulunmayışı, iş yerindeki güvensiz bir koşuldur. Bu da kaza nedeni olabilir.
- Kaza Olayı; önceden planlanmayan ve bilinmeyen, zarar vermesi muhtemel bir olayın da meydana gelmesi gerekmektedir.
- Yaralanma (Zarar-Hasar); Bir kaza olayının özellikle yasal kaza tanımındaki duruma gelmesi için bu safhanın da tamamlanması gerekir.

Yukarıdaki verilerinde gösterdiğine göre iş kazasından en çok etkilenen kişi işçidir. Bir iş kazasına uğrayan işçi, iş göremez hale düşmüş ya da hayatını kaybetmiş ise, artık bu kişinin veya yakınlarının eski ekonomik durumlarını korumaları ve ileriye umutla bakmaları mümkün değildir.

1.4. İş Kazalarının Sonuçları

1.4.1. İşçi Açısından Sonuçları

İş kazasından ilk ve en çok zarar gören işçidir. 1992 SSK İstatistik Yıllığına göre (36);

Tablo 2. 1988-1992 Yılları Arasında Eylül Ayı Sigortalı Sayısı.

YILLAR	Eylül			
	Aybaşı	Ayiçi	Ortalama	Endeks
1988	3.140.071	3.416.570	2.888.850	143.3
1989	3.271.013	3.526.824	2.926.532	147.0
1990	3.446.502	3.629.572	3.170.782	157.0
1991	3.598.315	3.840.588	3.310.500	164.2
1992	3.796.702	4.043.205	3.492.950	173.2

İş kazasının en büyük zararı kazaya uğrayan işçiye aittir. Çünkü işçi kazada daimi işgörememezlik haline gelebilir ya da kazada hayatını kaybedebilir.

Tablo 3. İş Kazası Vakalarının İş Görememezlik ve Ölümlere Göre Dağılım (36)

YIL	İş Kazası Sayısı	Daimi İş Görememezlik Sayısı	Ölüm
1988	172.464	2.170	1.163
1989	160.325	2.394	1.150
1990	157.059	2.778	1.292
1991	131.436	3.304	1.189
1992	140.689	3.044	1.583

1.4.2. İşveren Açısından Sonuçları

Bir iş kazasının ilk önce ve direkt olarak etkilediği kurum işverendir. Bir iş yerindeki kazaların tekrarı, o işyerinin sigorta priminin de yükselmesi sonucunu doğurur ki bu durum maliyetlere ve dolayısıyla rekabet imkanlarına büyük etki yapacağından işverence de arzu edilmez. Ayrıca ülkemizde işveren, iş kazası nedeniyle bu sigorta dalının bütün primini işçi katkısı olmadan kendisi ödediği halde, S.S.K. tarafından rücu yoluyla yapılan masraflar karşılığı olarak tazminat ödemek durumunda kalmakta; bunun yanında üçüncü bir mali mükellefiyet şeklinde kazaya uğrayan işçinin veya ailesinin Borçlar Kanununun hükümleri çerçevesinde dermeyeran ettikleri tazminat talebine muhatap olmaktadır (4).

Kaza sonrasında işyerinde herhangi bir maddi zarar meydana gelmişse, bunların mali portresi;

- Kaza sonrası çeşitli nedenlerle düşen verimin ekonomik maliyeti,
- Kaza sonrası bir süre çalışmayan makina ya da tezgahın maliyeti,
- Kazalı işçinin yerine yenisini almanın maliyeti,
- İşbaşı yapan kazalının eski verimde çalışamamasının maliyeti.

Bunlar ve benzeri türdeki çok çeşitli maliyetler, hemen veya sonradan işverenin karşılaştacağı maliyetlerdir (5).

İşte iş kazaları nedeniyle bu kadar ağır manevi ve maddi yük altına girecek olan işverenin iş kazasını önlemek için mümkün olan her tedbiri almak durumunda bulunduğu kolayca inkar edilemez.

1.4.3 Ülke Ekonomisi Açısından Sonuçları

Sanayide kalifiye işgücü kaybı, bütün dünya memleketlerinde önem arz etmektedir. Ülkenin uğradığı kayıplar;

- Kaza nedeniyle, sarf edilen tıbbi malzeme,
- Kazazede için kullanılan, ilaç ve tıbbi malzeme,
- Harcanan teknik ve idari hizmetler,
- Verim düşüklüğü ve eksik üretim sonucu milli gelirdeki düşme,
- Zaman ve para israfı (6).

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda iş kazaları ve meslek hastalıklarının gelişmiş ülkelerde Gayri Safi Milli Hasıla'nın yaklaşık %4'ü oranında ekonomik kayıplar verdiği belirtilmektedir. Bunlar arasında insangücü kaybının, yetişmiş eleman kaybı ile üretim ve kalite kaybı başta gelmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki kayıpları da bunlardan geri değildir. İşçinin, işverenin, S.S.K.'nın uğradığı zararların neticede milli ekonomiye yansıdığı dikkate alınacak olursa, ülke ekonomisinin uğradığı kayıpların çok daha büyük olacağı bir gerçektir.

1.5. İş Kazalarından Korunma Yöntemleri

İş kazasından korunma, güvensiz kişisel davranışlara ve güvensiz mekanik koşullara yöneltilmiş entegre programların uygulanması için yapılan çalışmalardır. Bu duruma göre çalışmanın temel öğeleri insanın, davranışlarının, çevrenin ve işlemlerin kontrolüdür.

İş kazalarının önlenmesi ya da azaltılması, toplumun sağlığını etkilemesi bakımından, öncelikle, insancıl ve toplumsal yanı ağır basan bir sorundur. Bununla birlikte, ekonomik yanı da kesinlikle gözden uzak

tutulmamalıdır. Bu yüzden özellikle devlet ve işverenler açısından, iş kazalarının önlemeye yönelik önlemler için yapılacak, harcamalar, bir gider kalemi olarak değil, uzun olmayan bir dönemde kendisini karşılayacak ve önemli gelirler sağlayacak ekonomik yatırımlar olarak görülmelidir (46).

Bu amaçla özellikle işletme düzeyinde, iş kazalarının, ya da yetersiz işçi sağlığı ve iş güvenliği koşullarının yol açtığı maliyetlerin belirlenmesine ve izlenmesine yönelik çalışmalar yapılmasında büyük yarar vardır. Böylece bir yandan iş ortamlarını gerçekte rasyonel yatırımlar olduğunu inandırıcı biçimde göstermek; öte yandan, işçi sağlığı işgüvenliği alanında sağlanacak gelişmelerin maliyetler üzerindeki geriletici etkisini ortaya koymak mümkün olacaktır.

İş kazalarının azaltılması, işyeri düzeyinde ve gerek yasaların gösterdiği önlemlerin alınması ve gerekse bilimsel-teknik gelişmelerin işyerlerine aktarılması ile sağlanabilir. Her işyeri aldığı önlemlerle, kendi özelinde sorunu hafifletebilir. Ancak iş kazalarının sıfıra indirilmesi, ülkenin bütününe ilgilendiren, kültürel öğelerin çok ağır bastığı, ekonomik ve sosyal politikanın da belirleyici rol oynadığı bir olgudur. Bunun başarılabilmesi ise ülke genelindeki önlemlerin alınması için çaba gösterilmesine bağlıdır (20).

İşçinin sağlığını koruma ve geliştirme konusunda üç düzeyde yaklaşım sözkonusudur:

1.5.1. Primer Korunma

Etkene yönelik olan korunmadır. Kişiyi kazalardan korumak için alınan tüm önlemleri kapsar. Primer korunma kısaca;

- Education = Eğitim
- Engineering = Teknoloji, mühendislik
- Enforcement = Yasalar, yaptırım gücü, olmak üzere 3E olarak tanımlanabilir.

– **Eğitim:** İş kazalarını önleme bakımından eğitim en önde gelen tedbirlerdendir. Bu eğitim çeşitlilik arz etmektedir. Herşeyden önce, işveren, işçi, iş müfettişlerinin eğitimi gelmektedir.

İş kazalarının önlenmesi konusunda öncelikle işçilerin ve iş güvenliği görevlilerinin ve bu arada her düzeydeki işletme yöneticileri ile işverenlerinde sistematik ve yaygın bir şekilde sürekli eğitilmeleri bir zorunluluktur. 1938'den itibaren yasalarımızda, işçiye mesleğinin gerektirdiği her türlü bilginin öğretilmesi öngörülmekte ve bu işveren yükümlülüğü olarak tanımlanmaktadır. Eğitim ve öğretim şu konuları kapsamalıdır:

1. İş kazaları ve sakınılması,
2. Meslek hastalıkları ve sakınılması,
3. Alınan güvenlik önlemlerinin etkinliğinin sürdürülmesi,
4. Kişisel korunma araçlarının kullanılması,
5. Dengeli ve yeterli beslenme,
6. İşçi sağlığının genel ilke ve boyutları.

– **Teknoloji:** Primer korunmanın mühendislik yönü, işyeri ortamında bulunacak sağlık risklerinin saptanması, ölçülmesi ve bunlara karşı önlemler alınmasıdır. Mühendislik hizmetleri, işyerinin planlanması aşamasında başlatılmalıdır. Düşünülecek ilk konu, işyeri ve çevre atmosferini kirletmeyecek bir işlemin seçilmesidir. İkinci aşama, işyerinde bulunabilecek zararlı etkenleri belirleyecek, bunların kontrol altında tutulmasını sağlayacak bir binanın yapılmasıdır. Üretime geçildikten sonraki aşamada ise, iş kazası ve meslek hastalıklarına neden olacak her konu sürekli olarak teknik denetime tabi tutulmalı ve bakım-onarım hizmetleri aksatılmadan yürütülmelidir.

Makina ve araç-gereçlerin uygun koruyucularının olması, işyerinde aydınlatma ve havalandırma sistemlerinde iyileştirme, gürültülü çalışmayı gerektiren işyerlerinde gürültünün belirli bir düzeyi aşmamasının sağlanması,

toksik madde düzeylerinin ölçümü ile zararlı gaz, toz ve liflerin ortalama yayılmalarının önlenmesi, teknik hizmet kapsamına giren örneklerden bazılarıdır (42).

Makina ve Koruyucuları: Makina, bir tür enerjiyi başka bir enerjiye çevirecek ya da insan gücü ile belirli işler yapan, sabit ve hareketli kısımları içeren bir aygıttır. Tehlike, makinanın hareketli yada hareketsiz durumunda önceden görülebilen mekanik ya da mekanik dışı nedenlerle oluşan bir kaza olasılığıdır.

Koruyucu ise, makinada çalışan ya da çevresinde bulunan kişileri korumak için tasarlanmış bir muhafaza ya da düzendir.

Makina koruyucuları ile ilgili bazı korunma ilkeleri:

- Başlangıç tasarımında makinanın tehlikeli kısımları ya giderilmeli ya da etkili bir şekilde kapatılmalıdır.
- Makina ile farklı işlemler yapılacağından koruyucu her işe uygun korunma önlemleri öngörülmelidir.
- Hareket edebilen koruyucu, her durumda kilitlenmeli ve bakım işlemleri sırasında makinalar güç kaynağından tam olarak ayrılmalıdır.

İş güvenliğinde temel yaklaşım, kazaların meydana gelmesi için fiziksel çevreyi değiştirmek ya da güvenli bir çevrenin varlığını sürdürmektir. İş çevresinin güvenlik amacıyla değiştirilmesi, her zaman ekonomik bir davranış olmamakta ya da amaca uygun bir teknoloji bulunamamaktadır. Bu nedenle işyerlerinde kişisel koruyucu malzeme (K.K.M.) kullanımına gidilmektedir. Kişisel koruyucular, genelde insan vücudunun belli kısımlarını, iş ortamındaki belli sakıncalara karşı korumak için geliştirilmişlerdir.

Kişisel koruyucuların seçiminde, kullanımında dikkatli davranılmalı ve seçilen kişisel korunma araçlarında şu özellikler aranmalıdır:

- Kişinin vücut yapısına uygun olması
- Gerek kendisi gerekse yapıldığı malzemenin kullanan kişi açısından bir tehlike yaratmaması,
- Standartlara uygun malzemeden yapılmış olması,
- İşe ve amaca uygun olması,
- Hijyenik koşullara uygun olması,
- Çalışmayı ve işçinin hareketlerini engellememesi,
- Kolay temizlenebilir malzemelerden yapılmış olması (15).

Kişisel koruyucu malzemelerin kullanımında verim alınabilmesi için işçiler bu araçları kullanmanın yararları konusunda eğitilmeli ve sürekli olarak kullanımları sağlanmalıdır.

– **Enforcement:** Ülkemizde çok geniş mevzuat ile çok sayıda ve değişik kurum ve kuruluşlar tarafından değişik düzeylerde işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Bu durum koordinasyon yokluğu, dağınıklık, görevlerde benzerlik, eleman eksikliği gibi nedenlerle bu işin aksamasına yol açmaktadır.

1.5.2. Sekonder Korunma

Mevzuat tarafından da zorunlu kılınan işçilerin periyodik sağlık muayenesinden geçirilmeleri gerekir. İş kazalarının önlenmesinde, işçilerin sağlık muayenesi ve işçilere verilecek sağlık eğitimi çok önemli yer tutar. "İşçinin niteliklerine uygun işe yerleştirilmesi, bu niteliğini koruyup korumadığının yakın aralalarla yapılan muayenelerle izlenmesi ve yaptığı işin tehlikeleri konusunda, getirebileceği sağlık zararları konusunda eğitilmesi hekimin başlıca ödevlerindendir. Ancak bir hekimin, tek başına, böylesine köklü bir sorunun üstesinden gelemeyeceği, bunun için bir ekip çalışmasına ve hoşgörü ortamına gereksinmesi olduğu da unutulmamalıdır (20).

Ancak, erken tanı adı verilen bu yaklaşım, iş kazaları için çok dar kapsamlıdır. Çünkü iş kazası yavaş kavaş ortaya çıkan bir durum değildir, akut bir olaydır.

1.5.3. Tersiyer Korunma = Rehabilitasyon

Kişilere, kaza oluştuktan sonraki döneme yönelik olan yaklaşımlardır. Kazadan değil de kazanın olumsuz koşullarından korunma anlamına gelmektedir. Bir hastalık veya kaza sonucu, insanın yapısında veya vücudun işleyişinde bozukluklar ortaya çıkabilir ve bunların tedavi ile iyileştirilmesi mümkün olmayabilir. Örneğin, bir sakatlık durumunda kişinin yaşama ve çalışma için gerekli olan girişimleri yapma gücü eksilmiş demektir. Geride kalan yeteneklerini geliştirerek bu eksikliklerini kapatmak için yapılan eğitim ve alıştırmaya rehabilitasyon denir.

2. BÖLÜM

TANIM VE KAVRAMLAR

2.1. Çocuk İşçi Kavram ve Tanım

Genelde, çocuk kimli veya kimsesiz, varlıklı veya varlıksız, suçlu veya suçsuz beden veya ruh yahut düşünce yönünden arızası olması veya olmaması gibi kişisel özellikleri ve nitelikleri gözönünde bulundurmaksızın sağ ve tam doğduğu andan reşit olduğu ana kadar ki devrede bulunan gerçek kişidir (27).

Hukukumuzda rüşt yaşı onsekiz yaşın ikmal edilmiş olması biçiminde belirlenmiş bulunduğuna göre, onsekiz yaşından küçüklerin tümü çocuk olarak nitelendirilecektir. Bununla beraber iş hukukumuzda "çocuk işçi" ve "genç işçi" ayrımı yapılmaktadır.

Kimlerin çocuk olduğu konusunda İş K. m. 67. de yardımcı olunmaktadır. Çünkü söz konusu maddenin başlığı çocukları çalıştırma yasağı olmasına karşılık anılan müddenin metni, 16 yaşından küçüklerin günde 8 saatten çok çalıştırılmasını yasaklamakta ve çalışma yaşına ilişkin herhangi bir hüküm içermemektedir (11). Fakat Umumi H.K. m. 173/I de ise "12 yaşından küçüklerin çalıştırılması yasaklanmıştır". Böylece hukuk sistemleri bakımından önemli olan belirli baştan (en az çalışma yaşından) küçük kişileri çocuk kabul ederek bunları çalıştırmayı yasaklamıştır. Bu anlamda Umumi H.K. m. 173/I, kimlerin çocuk sayılacağıнын belirtilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Çocuk deyiminin kapsamına hangi yaştaki kişilerin gireceği konusunda, Türk İş Hukuku sistemiyle uluslararası iş hukuku sistemi ve

giderek gelişmiş yabancı ülkelerin iş hukuku sistemleriyle ulusal iş hukuku sistemi arasında, esas olarak ayrılık göze çarpmaktadır. Bunun nedeni, Umumi H.K. m. 173/I hükmüyle en az çalışma yaşının, hukuk sistemimizde uluslararası ölçülerin altında tutulmuş olmasıdır. Öte yandan uluslararası ölçüler gözönünde bulunduran kaynaklarda, çocuk denildiğinde, yaşları 15 yaşına kadar olan kişilerin anlaşılacağını belirtmektedir.

2.2. Çıraklık Kavram ve Tanım

Çırak, çıraklık sözleşmesi esaslarına göre bir meslek alanında mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarını iş içinde geliştiren kişidir. (3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi kanunu, md/3.) 13 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmalıdır. İlkokul mezunu ve fizik yapısı gireceği sanata uygun bulunmalıdır (md. 10). Çıraklarda öğrenci olup, öğrencilik haklarından yararlanmaktadırlar. Çıraklık sözleşmesi sona erene kadar bu haklara sahip olmaktadır.

Çıraklık önceden tespit edilmiş standartlara ve yazılı bir antlaşmaya göre bir kuruluştaki ya da müstakil bir ustanın yanında, kabul edilmiş bir meslekte yapılan sistemli ve uzun süreli bir eğitimidir (40).

Çırak kavramını oluşturan en önemli unsurları, çırağın çıraklık sözleşmesine dayanarak çalışması, çırağa bir meslek ya da sanatın öğretilmesi, çırağın uğruna çalıştığı karşılığın olması, çırağın ustaya bağımlı olarak çalışmasıdır. Çırakta olması gereken nitelikleri üç kategori içinde toplamak mümkündür. Bundan meslek, davranış ve kişisel özellikler olarak grublanabilmektedir. Bu özelliklerin geliştirilmesiyle, meslekte kalma ve yükselme arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

2.2.1. Aday Çırak Kavram ve Tanımı

Aday Çırak, çıraklığa başlama yaşını doldurmamış ve çıraklık döneminde önce kendine işyeri tanıtılan, sanat ve mesleğinin ön bilgileri verilen kişidir (3308 sayılı Ç.M.E. Kanunu md. 3). Bu statüyle, çıraklık yaşı ve

dolayısıyla kalfalık yaşını yukarı çekerek, meslek liselerini bitirerek kalfa olacaklarla bir miktar olsun yaş denkliğini sağlamak hedeflenmiştir. Çünkü aday çırakta, çırak gibi en az ilkokul mezunu olup, bir sözleşmeyle işyerine bağlı ve öğrenci kimliğindedir. Çıraktan tek farkı 13 yaşını doldurmamış olmasıdır.

2.3. Çıraklık Eğitimi Kavram ve Tanımı

Çıraklık eğitimi, çırak, kalfa ve ustaların çıraklık sistemiyle meslek eğitimidir. Sanayileşmede en önemli unsurlardan birisi de bilgi, beceri ve iş alışkanlıklarına sahip, yüksek verimi gerçekleştirecek insangücünün yetiştirilmesidir. Bu sebeble sanayinin gelişmesinde bir alt yatırımı olan mesleki ve teknik eğitime gerekli önemin verilmesi ve bu sistemin etkinliğinin artırılması zorunlu bulunmaktadır.

Günümüzde, mesleki ve teknik eğitiminde sadece okul sistemiyle kalifiye meslek elemanı yetiştirilmesi mümkün bulunmamaktadır. Bu eğitimde, okul ve işyerinin ortaklaşa görev, yetki ve sorumluluk olacağı bir sistem hedeflenmektedir. Bu sistemde, çıraklık sistemiyle yapılan meslek eğitimidir (12).

Çıraklık sistemiyle yapılan meslek eğitim okul sistemine göre yapılan meslek eğitiminden daha ucuza mal olmaktadır. Ülkemizde vasıflı ara insangücü açığının fazlalığı, düzenli çıraklık eğitimi sistemi ile kalifiye meslek elemanı yetiştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Çıraklığın, çırak ve işveren arasında bir sözleşme olması bakımından çıraklığın hukuki temelleri, 3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanununa tabidir. 3308 Sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu, Borçlar Hukuku esasına dayanmaktadır.

Görüldüğü gibi Türk Kanunu Medenisi ve Borçlar Kanunu, çıraklık eğitimi ilk defa düzenleyen bir hukuki metin olması bakımından çok önemlidir. Henüz sanayinin ve sanayileşmenin yeterince gelişmediği

Türkiye'ye sanayi eğitim ile ilgili esasları tecrübeleri aktarması sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır (2).

Çıraklık eğitiminde;

- * İş hayatında çalışma disiplininin sağlanması,
- * Çırak öğrencilerin sosyal güvenlik kapsamına alınması,
- * Ülke çapında meslek standartlarının sağlanması,
- * İşyeri aşmanın belli bir düzene bağlanması,
- * Meslek analizine dayalı olarak günümüzde geçerli mesleklerin belirlenmesi
- * Yapılan işlerin kalite ve veriminin yükselmesi,
- * Eğitimde imkan ve fırsat eşitliğinin yaygınlaştırılması,

gibi amaçların gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Bu eğitimi tamamlayan gençlerin işgüvenliğine ait genel ilke ve prensipleri benimseyecek, çalışma hayatına uyum sağlamaya yardımcı olacak tutum ve davranışları kazancaklardır.

2.4. Çocuk İşçilerin Çalışma Hayatındaki Tarihi Gelişimi

Türkiye'de bugün çalışma yaşamına göz atıldığında çalışan ve sayıları 4 milyona yaklaşan çocuk işçi ve çırakların sağlık ve güvenlik önlemlerinden yoksun, sosyal güvenlikli yoksun, düşük ücretle, normal iş sürelerinden daha uzun ve kötü çalışma koşullarında çalıştıkları görülmektedir.

Çocukların çalıştırıldığı ilk alan esnaf ve sanatkar yanıdır. Öteki ise, iş yasası kapsamına giren işyerleri ve özellikle sanayi işyerleridir. Bu iki birbirinden ayrı özellikler taşıyan alanda çocukların çalıştırılması kökünü çok eskilerden almakta ve farklı toplumsal düzenlerden kaynaklanmaktadır. Esnaf ve sanatkâr yanında çocukların çalıştırılması kaynağını, ortaçağdan derebeylik düzeninden almaktadır. Çırak-kalfa-usta ilişkisinin var olduğu loncalar, hem yeryüzünde sanayinin çekirdeğini oluşturmuş ve hem de bu dönemin ekonomik- toplumsal yapısına, tarım kesiminin ardında damgasını vurmuştur.

Ortaçağda esnaf ve sanatkarların mesleki örgütleri olan loncalar, çırak-kalfa-usta sınıflamasına dayanan üç dereceli bir korparatif hiyerarşiye sahiptirler. Korporasyon devrinin koruyucu ve kollayıcı bir dengesi vardır. Çalışan kişi kendisini güvenlik duygusu içinde bulurdu. Bir çırağın çeşitli ihtiyaçları ile kalfası ve ustası ilgilenir, bu ihtiyaçlar korporasyon tarafından karşılanırdı (14).

Loncalar esas itibariyle ustalar arasında tesis edilen meslek teşekkülleridir. Bunların içinde kalfa ve çırakların bir rolü yoktur. Loncaların statüleri esas itibariyle imalatın tekniğini, ustaların pazarla, ustaların işçilerle münasebetlerini tayin ve tanzim ederlerdi. İmalatın tekniğini tayından maksat, imal edilen malların niteliklerinin tesbitidir. Loncaların pazarla münasebeti bir inhisarı ifade eden ve her pazar muhtelif loncalar arasında taksime uğrardı. Bu aynı zamanda rekabetin mevcut olmadığını gösterir. Ustaların işçilerle münasebetlerine gelince bu din ve geleneklere dayanan bir nevi porternalizm şeklinde tezahür etmiştir. Bununla beraber loncalar içinde işçi ve işveren münasebetlerinde usta mutlak hakimdir. Çalışma şartları, ücretler loncalara, yani ustalarca tesbit olunmaktadır. Kalfalara cemiyet kurma hakkı dahi tanınmamıştır. Kalfa ve Çırak istisaden tamamıyla ustanın tabiidir (39).

Ancak, kapitalist üretim ilişkilerinin toplumda yaygınlaşması, loncaların tek-benci kurallarını yıktı. Bilginin ve eğitim olanaklarının artması, makinaya dayanan ve el hünerini ikinci plana iten üretim teknikleri yaygınlık kazandı. Teknolojinin gelişmesine ve sermaye birikiminin yoğunlaşmasına bağlı olarak, özgür emek işçileri ağırlık kazandı. Loncaların tek benci çemberinin yıkılması, düzenin çöküşünü de hızlandırdı. Kapitalizmin giderek her alanda egemenlik kazanması, esnaf ve sanatkarları ve çırak-kalfa-usta zincirine dayanan düzeni kıyıda bucakta yaşamak zorunda bıraktı.

Ancak loncaların erimesiyle çocuklar ortada kalmadı. Bu kez fabrikalarda çalışmaya başladılar. Ancak gerek fabrikalarda çalışma koşullarının çok kötü oluşu ve gerekse ücret düzeyinin çok düşük oluşu,

yaşama koşullarının elverişsiz düzeyde bulunuşu, çocukların ve ailelerin derinden yaralanmasına yol açmıştır. Bu olgu, toplumda, çocukların ve kadınların özel olarak korunmaları gerektiği yolundaki görüşlerin filizlenmesi için gerekli ortamı yaratmıştır (18).

Sanayi Devrimi ile birlikte, çocuklardan hızlı sermaye birikimi yaratabilmek için aşırı kar elde etmek güdüsüyle, anormal çalışma koşulları altında sömürülmeleri derin sonuçlar yarattı. Kuşaklar kesintiye uğradı. Genç yaşta ölümler çoğaldı, sakatlar arttı ve toplum içindeki çalkantılar büyüdü. Bir memleket içinde üretimin artması, ekonomik gelişmenin süratlendirilmesi ve servetin çoğalması şüphesiz iyi ve arzulanan bir durumdur. Fakat bu gelişme ve bu servet ve üretim artışından toplumun tüm fert ve sınıfları adil bir pay elde edemez ve refah ile sefalet yanyana yaşarsa gayeden uzaklaşmış ve vasıta gaye yerine geçirilmiş olur. Sosyal politika yetersizlikleri zamanla memleketlerin sosyal ve siyasi huzursuzluklarının başlıca kaynağı olur (39).

2.5. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kavram ve Tanımı

Dünya nüfusunun %40'ını oluşturan çalışanlar toplumun bir parçası olarak çeşitli sağlık sorunlarıyla karşı karşıya olmalarının yanında, yaptıkları iş nedeniyle de ayrıca risk altındadırlar. Yeni teknolojilerin ve maddelerin çalışma yaşamına girmesi de riskleri gün geçtikçe artırmaktadır.

Sanayileşme ve gelişmenin nimetlerinden toplumun tüm bireyleri yararlanırken, bedelini toplumun bir kesimine ödetilmesi düşüncesi ve konuya bilimsel olarak yaklaşılması sonucunda günümüzde birçok bilimdalı ve disiplinin ilgi alanına giren işçi sağlığı ve iş güvenliği kavramı doğmuştur.

İşçi Sağlığı: İşçi sağlığı, çalışanların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan tüm bir iyilik halinde olmasıdır. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 1950 yılında almış olduğu tavsiye kararına göre işçi sağlığının amaçları:

Tüm mesleklerde işçilerin bedensel, ruhsal, sosyal iyilik durumlarını en üstün düzeye ulaştırmak, bu düzeyde sürdürmek, çalışma koşulları

nedeniyle işçilerin sağlıklarının bozulmasını önlemek, işçileri çalıştırmaları sırasındaki sağlığa zararlı etmenlerden korumak, onları fizyolojik ve psikolojik durumlarına en uygun mesleksel ortama yerleştirmek ve bu durumu sürdürmektir (43).

İş Güvenliği: İşyerlerinde, çalışma koşullarının meydana getirdiği, çalışanlara, makina ve tesislere veya üretime yönelik tehlike ve aksaklıkların araştırılması ve önlenmesini bakımından yapılan çalışmaların tümüdür (28). Yukarıda yapılan tanımlardan, işçi sağlığının işçinin "tam bir iyilik halini" iş güvenliğinin ise, işçilere yönelik tehlikelerin yanında, "makina ve tesisler ve üretim yönelik tehlikelerin"de giderilmesini amaçladığı görülmektedir.

Günümüzde, işçi sağlığı ve iş güvenliği, tıp, mühendislik, matematik, iktisat, istatistik, sosyoloji, psikoloji, ergonomi gibi bilimlerden yararlanılarak sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu konuda daha da ileri giderek işçi sağlığı iş güvenliğini çalışmalarına bilimsel yaklaşımın yanında sanat olarak görenler de vardır (1). Bu yaklaşıma göre çalışmaların temel ögesi insan olduğundan, amaca ulaşmak için katı bilim kuralları yeterli değildir.

Yaklaşık 200 yıldır süren, çalışma koşullarının iyileştirilmesi mücadeleleri, günümüzde insanı temel alan bir niteliğe dönüşmüştür. İşçi sağlığı iş güvenliğinin temel amacı, "yaşama hakkı" bağlamında çalışanların korunmasıdır. Bunun yanında bu çalışmalar işverene de ülke ekonomisine de büyük yararlar sağlayacaktır. İşçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmalarının amaçları;

– Çalışanları Korumak

İşçi sağlığı ve iş güvenliği çalışmalarının ana amacını oluşturur. Çalışanları işyerinin olumsuz etkilerinden korumak, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamak, başka bir ifadeyle çalışanları iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı koruyarak ruh ve beden bütünlüklerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

– Üretim Güvenliğini Sağlamak

Bir işyerinde üretim güvenliğinin sağlanması beraberinde verimin artması sonucunu doğuracağından özellikle ekonomik açıdan önemlidir. İşyerinde çalışan işçilerin korunmasıyla meslek hastalıkları ve iş kazaları sonucu ortaya çıkan işgücü ve işgünü kayıpları azalacak, dolayısıyla üretim korunacak ve daha sağlıklı ve güvenli çalışma ortamının işçiye verdiği güvenle iş veriminde artma olacaktır.

– İşletme Güvenliğini Sağlamak

İşyerinde alınacak tedbirlerle, iş kazalarından veya güvensiz ve sağlıksız çalışma ortamından dolayı doğabilecek makina arızaları ve devredışı kalmaları, patlama olayları, yangın gibi işletmeyi tehlikeye düşürecek durumlar ortadan kaldırılacağından işletme güvenliğini sağlanmış olur.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışma, mobilya sanayide çalışan çocuk işçi ve çırakların uğradıkları iş kazalarını önlemede çıraklık eğitiminin rolünü araştırmak için Şubat-1994 tarihinde yapılmıştır.

1. Araştırma Grubunun Tanımlanması

Bu araştırmada rastgele %10 örneklem yoluyla seçilmiş 100 er kişilik 2 grub oluşturulmuştur. 1. Grub : Siteler Çıraklık Okulu mobilya iş kolunda eğitim gören 1009 öğrenciden %10 örneklem yoluyla rastgele seçilen 100 çırak öğrenciden oluşmuştur.

2. Grub ise, Ankara'da kayıtlı bulunan 2991 (S.S.K. İstatistik Yıllığı) mobilya ve tesisat imalatçısında çalışan çocuk işçilerden rastgele seçilen 100 çocuk işçiden oluşmaktadır.

2. Araştırma Verilerinin Toplanması

İki araştırma grubunda yer alan toplam 200 çırak öğrenci ve çocuk işçiye ait verinin toplanmasında anket uygulama yöntemi uygulanmıştır. Uygulanan anket formu Ek 1 de sunulmuştur. Anket formu bizzat araştırmacı tarafından yüzyüze görüşme tekniği ile yapılmış olup toplam 30 soru ve önerilerin yazıldığı bir bölümden oluşmaktadır. Anket soruları çalışana ait şu özellikleri saptamak için sorulmuştur.

1. Demografik Özellikler : Yaş, cinsiyet durumu, eğitim durumu

2. İşçi ve İşyeri ile İlgili Özellikler : Görevi, hizmet süresi, günlük çalışma şekli işi ile ilgili eğitim alma, araç ve koruyucu kullanma durumu, işyeri

ile ilgili eğitim alma durumu, işe alınmadan önce ve sonra sağlık muayenesi olma durumu, iş kazalarına karşı işyerinde uyarıcı işaretlerin olup olmadığı araştırılacaktır.

3. Kaza Geçirme Durumu : Kazayı ne kadar süre önce geçirdiği kaç kez kaza geçirdiği, kazanın yeri, zamanı, nedeni, yaralanma tipi ve yaralanan organ, kazaya neden olan faktör, kaza sonrası yardım yapılma durumu ve yetkililer tarafından kazada saptanan kusur bulma gibi özellikleri içeriyor.

3. Araştırma verilerinin Değerlendirilmesi

Toplam bilgiler, ayrı ayrı tablolarda, sayı, yüzde ve ortalama değerler olarak yer almıştır. Çalışanların en az bir gün işgöremezliğe neden olan kazalar, kaza geçirme durumu olarak tanımlandı.

$$\text{İş kazası görülme sıklığı} = \frac{\text{Belirli bir süre içindeki toplam kaza sayısı}}{\text{Aynı sürede risk altındaki ortalama çalışan sayısı}} \times 100$$

formülüne göre hesaplandı (38).

BULGULAR

Mobilya sanayinde çalışan çocuk işçi ve çırak öğrencilerin uğradıkları iş kazalarını önlemede çıraklık eğitiminin rolünü saptamaya çalıştığımız araştırmanın bulguları aşağıda gösterilmiştir. Araştırma bulguları gösterilirken;

GRUB 1 : Çıraklık eğitimi olan denekler

GRUB 2 : Sanayide çalışan çocuk işçilerdir.

1. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Demografik Özellikleri

1.1. Yaş ve Cins Dağılımı

Tablo 4 araştırma kapsamındaki iki grubun yaşa göre dağılımı görülmektedir. Araştırma kapsamındaki bütün denekler erkek olduğu için cins dağılımı yapılmamıştır.

Tablo 4. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Yaş Grubuna Göre Dağılımı

YAŞ GRUBU	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
13-15	-	-	31	31.0	31	15.5
16-18	73	73.0	49	49.0	124	62.0
19-20	27	27.0	20	20.0	45	22.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

Araştırma kapsamında bulunan Grub 1. oluşturan 100 kişilik çıraklık okulu öğrencilerinden 13-15 yaş grubunda çocuk bulunmamakta, %73'ü 16-18 yaş grubunda, %27'si ise 19-20 yaş grubundadır. Grub 2.'de bulunan

çocuk işçilerin ise %21'i 13-15 yaş grubunda, %49'u 16-18 yaş grubunda ve %20'si ise 19-20 yaş grubunda yer almaktadır. Araştırmaya katılan tüm çalışanlar incelendiğinde %15.5'unun 13-15 yaşta, %62'sinin 16-18 yaş grubunda, %22.5 ise 19-20 yaş grubunda olduğu gözlenmiştir.

1.2. Eğitim Durumu Dağılımı

Tablo 5. Çocuk İşçi ve Çırak Öğr. Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

EĞİTİM GRUBU	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar-İlkokul mez.	73	73.0	81	81.0	154	77.0
Ortaokul mezunu	22	22.0	13	13.0	35	17.5
Lise mezunu	5	5.0	6	6.0	11	5.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

$$\chi^2 = 2.84 \quad s.d = 3 \quad p > 0.05$$

Çocuk işçi ve çırakların eğitim durumları incelendiğinde, Grub 1. oluşturan çırak öğrencilerin %73'ü okur-yazar ve ilkokul mezunu, %22'si ortaokul mezunu, %5'i ise lise mezunudur. Grub 2. de bulunan çocuk işçilerin %81'i okuryazar ve ilkokul mezunu, %13'ü ortaokul mezunu, %6'sı ise lise mezunu olduğu görüldü. Araştırmaya katılan tüm denekler incelendiğinde %77'sinin okur-yazar ve ilkokul mezunu olduğu, %17.5'unun ortaokul mezunu olduğu, %5.5'nin ise lise mezunu olduğu görülmektedir.

1.3 Mesleki Eğitim Durumu

Tablo 6. Çocuk İşçi ve Çırak Öğr. Mesleki Eğitim Durumuna Göre Dağılım

	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Meslekle ilgili eğitim alanlar	100	100.0	3	3.0	103	51.5
Meslekle ilgili eğitim almayanlar	-	-	97	97.0	97	48.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

Mesleki eğitim durumu incelendiğinde Grub 1. deki çalışanların %100'ü mesleki eğitim almaktadır. Grub 2. deki çalışanların ise sadece %3'ü mesleki eğitim almıştır, %97'sinin eğitim almadığı gözlenmektedir. Grub 2.'deki mesleki eğitim alan 3 çocuk işçinin 2'si sanatokulu mezunu 1'i ise Milli Eğitim Bakanlığının açmış olduğu kursta mesleki eğitim almışlardır. Toplam grubun %51.5'u mesleki eğitim almış, %48.5 ise eğitim almamıştır.

2. İş ve İşyeri ile İlgili Özellikler

2.1. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İşyerindeki Görev Durumu

Tablo 7. Çocuk İşçi ve Çırak Öğr. İşyerindeki Görevlerine Göre Dağılım

GÖREVLİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Getir-Götür işleri	4	4.0	30	30.0	34	17.0
Makina-tezgahta çalışıyor	58	58.0	38	38.0	96	48.0
Mak. ve tezgahta zaman zaman çalışıyor	32	32.0	25	25.0	57	28.5
Diğer	6	6.0	7	7.0	13	6.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

$$x^2 = 25.29 \quad s.d = 3 \quad p < 0.001$$

Araştırma kapsamındaki çalışanların görevlerine baktığımızda Grub 1'de %4'ünün getir-götür işleri yaptığını, %58'inin makina ve tezgahta çalıştığını %32'sinin makina ve tezgahta zaman zaman çalıştığını, %6'sının ise döşeme zımpara, tabancı gibi işlerde çalıştığını görüyoruz. Grub 2.'de ise %30'nun getir-götür işlerinde, %38'inin makina ve tezgahta, %25'inin makina ve tezgahta zaman zaman çalıştığını %6'sının ise döşeme, zımpara ve tabana da çalıştıklarını görmekteyiz. Araştırma kapsamındaki tüm grub incelendiğinde, %17'sinin getir-götür işi yaptığını, %48'inin makina ve tezgahta çalıştığını, %28.5'unun mak.-tezgahta zaman zaman çalıştığını, %13'ünün ise diğer işlerde çalıştığı görüldü. Gruplar arasında istatistiki olarak anlam vardır ($p < 0.001$).

2.2. Hizmet Sürelerine Göre Durum

Tablo 8. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Hizmet Sürelerine Göre Dağılımı

HİZMET SÜRESİ (YIL)	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	-	-	16	16.0	16	8.0
2 - 5	62	62.0	76	76.0	138	69.0
6 - 9	38	38.0	7	7.0	45	22.5
10	-	-	1	1.0	1	0.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

Araştırma kapasamındaki çalışanların hizmet sürelerine göre dağılım değerlendirilmediğinde, Grub 1. 'de %62'sinin 2-5 yıl çalıştığı, %38'inin 6-9 yıl çalıştığı gözlenmiştir. Grub 1. 'da 1 yıl çalışan bir deneğe hiç rastlanmamıştır. Grub 2'de ise %16'sının 1 yıl çalıştığı, %76'sının 2-5 yıl arası çalıştığı, %7'sinin ise 6-9 yıl çalıştığı ve 1 kişinin de 10 yıldır çalıştığı gözlenmiştir. Tüm grub incelendiğinde ise %8'iinin 1 yıldır çalıştığı, %69'unun 2-5 yıldır çalıştığı, %22.5'unun 6-9 yıldır çalıştığı, %0.5'inin 10 yıldır çalıştığı görülmüştür.

Araştırma kapsamına giren çocuk işçi ve çırak öğrencilerin hepsi gündüz çalışmaktadır, bu çalışanlara vardiya sistemi uygulanmamaktadır. Araştırmanın yapıldığı işyerleri küçük işletmeler olduğundan yalnızca gündüz çalışma sistemi uygulanmıştır.

2.3. Çalışanların İşleri Gereği Araç Kullanma Durumu

Tablo 9. Çocukİşçi ve Çırak Öğrencilerin Araç Kullanma Durumuna Göre Dağılımı

KULLANILAN ARAÇ TİPİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarama ve Tezgahlar	10	10	4	4.0	14	7.0
Matkap	24	24	23	23	47	23.5
Freze, Testere	47	47	22	22	69	34.5
Press	3	3.0	5	5	8	4.0
Kaldırma-Taşıma-İstifleme Mak.	1	1.0	7	7.0	8	4.0
Boyalar	-	-	1	1.0	1	0.5
Döşeme Tabancası	10	10	8	8.0	18	9.0
Kaynak	-	-	1	1.0	1	0.5
Dişik Makinası	1	1.0	11	11	12	6.0
Kullanmıyor	4	4.0	18	18	22	11
TOPLAM	100	100	100	100	200	100

İşyerinde kullanılan araç tipinin dağılımına göre, Grub 1'de %10'u torna ve tezgahta çalışıyor, %24'ü matkap kullanıyor, %47'si freze, testerede çalışıyor, %3'ü press, %1 kaldırma-taşıma-istifleme makinalarında çalışıyor, %10 döşeme tabancası kullanılıyor, %1 dikiş makinası, %4'ü ise hiçbir alet kullanmıyor. Grub 2'de ise %4'ü torna ve tezgahta, %23'ü matkapta, %22'si freze testerede, %5'i presste, %7'si kaldırma, taşıma-istifleme makinalarında çalışıyor, %1'i dikiş makinası kullanıyor, %18'i ise hiçbir alet kullanmıyor.

Araştırma kapsamına giren tüm çalışanlar incelendiğinde, torna ve tezgahta %7'sinin çalıştığı, %23.5 'unun matkap kullandığını, %34.5'unun freze ve testere kullandığını, %4'ünün press kullandığını, %4'ünün kaldırma-taşıma-istifleme makinasını kullandığını, %0.5'inin boya yaptığını, %9'unun döşeme tabancasını kullandığını, %0.5'inin boya yaptığını, %9'unun döşeme tabancasını kullandığını, %0.5'inin kaynak yaptığını, %12'sinin dikiş makinası kullandığını, %11'inin ise hiçbir alet kullanmadığını görmekteyiz.

2.4. İşyerlerinde Koruyucu Kullanma Durumu

Araştırma kapsamına giren çocuk işçi ve çırak öğrencilerin işyerlerinde kullanılan koruyucu tipleri dağılımında; Grub 1.'de %1'inin maske kullandığı, %4'ünün gözlük, %1'inin kulaklık, %79'unun önlük, %15'inin ise hiçbir koruyucu kullanmadıkları görülmüştür. Grub 1. 'de %2'sinin maske-önlük %5'inin gözlük-önlük kullandıkları gözlenmiştir. Grub 2'sinin %2'sinin maske %2'sinin gözlük, %53'ünün önlük, %2'sinin eldiven ve gözlük, %5'inin gözlük ve önlük kullandıkları, %36'sının koruyucu kullanmadığı tesbit edilmiştir. Araştırma kapsamına giren tüm çalışanlar incelendiğinde %1.5'unun maske, %3'ünün gözlük %0.5'inin kulaklık, %62.5'unun önlük, %1'inin maske+önlük kullandığını, %5'inin gözlük+önlük, %1'inin eldiven+gözlük kullandığını, %25.5'unun hiçbir koruyucu kullanmadığını göstermektedir.

Tablo 10. Çocuk İşçi ve Çırak Öğren. Kullandıkları Koruyucu Tiplerine Göre Dağılım

KORUYUCU CİNSİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Maske	1	1.0	2	2.0	3	1.5
Eldiven	-	-	-	-	-	-
Gözlük	4	4.0	2	2.0	6	3.0
Kulaklık	1	1.0	-	-	1	0.5
Önlük	72	72	53	53.0	125	62.5
Maske+Önlük	2	2.0	-	-	2	1.0
Gözlük+Önlük	5	5.0	5	5.0	10	5.0
Eldiven+Gözlük	-	-	2	2.0	2	1.0
Kullanmıyor	15	15.0	36	36.0	51	25.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

2.5. İşyerinde İş ile İlgili Eğitim Alma Durumu

Tablo 11. İşe Girdikten Sonra Alınan İşle İlgili Eğitim Konularının Dağılımı

EĞİTİM KONULARI	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gürültü	-	-	-	-	-	-
Makina-araç gereç	70	70.0	14	14.0	84	42.0
Çalışılan ortamda oluşabilecek hast. kaz. ile ilgili	3	3.0	4	4.0	7	3.5
İş yerinde işi ile ilgili	5	5.0	2	2.0	7	3.5
Almıyor	22	22.0	80	80.0	102	51.0
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

Araştırma grubuna giren çalışanların işe girdikten sonra alınan işle ilgili eğitim konularının dağılımına bakıldığında : Grub 1'de %70'inin makina-araç ve gereçle ilgili eğitim, %3'ünün çalışan ortamda oluşabilecek hastalık ve kazalar ile ilgili aldığı, %5'inin işyerinde işi ile ilgili eğitim aldığı ve %22'sinin ise hiçbir konuda eğitim almadığı görülmektedir. Grub 2'de ise %14'ünü makina ve araç gereçle %4'ünün çalışan ortamda oluşabilecek hastalık-kazalar ile ilgili eğitim aldığı, %2'sinin işyerinde işi ile ilgili eğitim aldığı, %80'inin ise hiçbir konuda eğitim almadığı görülmüştür. Araştırma grubunun hepsi incelendiğinde %42'sinin makina araç ve gereçle ilgili eğitim aldığı, %3.5'unun çalışan ortamda oluşabilecek hastalık ve koşullarla ilgili, %3.5'unun işyerinde işi ile ilgili eğitim aldığı ve tüm grubun %51'inin hiç eğitim almadığını görmekteyiz.

2.6. İşe Alınırken ve Alındıktan Sonra Muayene Durumu

Tablo 12. İşe Alınırken Muayene Yapılma Durumunun Dağılımı

İLK MUAYENE	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yapılan	8	8.0	6	6.0	14	7.0
Yapılmayan	92	92.0	94	94.0	186	29.3
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

Çalışanların işe alınırken muayene yapılma durumunun dağılımında ise; Grub 1.'de %8'inin yapıldığı, %92'sinin yapılmadığı, Grub 2'de ise %6'sının yapıldığı, %94'ünün yapılmadığı saptanmıştır. Tüm çalışanların dağılımına bakıldığında ise %7'sinin yapıldığını, %93'ünün muayenesinin yapılmadığı saptanmıştır.

Araştırma kapsamına giren grubun işe alındıktan sonra periyodik muayene olma durumun dağılımında ise, Grub 1'de çalışanların %2'sinin üç ayda bir, %6'sının altı ayda bir, %11'inin yılda bir ve %81'inin hiç yapılmadığı görülmüştür. Grub 2'de ise, %2'sinin üç ayda bir, %1'inin altı ayda bir, %1'inin yılda bir ve %96'sının hiç periyodik muayene almadıkları görülmüştür. Her iki grubun toplamı incelendiğinde ise %2'si üç ayda bir, %3.5'u altı ayda bir %6'sı yılda bir ve %88.5 ise hiç periyodik muayene olmadığını göstermektedir.

2.7. İş Kazasının Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerce Tanımı

Araştırma kapsamına giren çalışanların iş kazasını nasıl algıladıklarının dağılımında ise, Grub 1'de %20'sinin kesilme-yaralanma ve makinaya elini kaptırma, %50'sinin dikkatsizlik, %1'inin sakatlık, %6'sının işyerinde yapılan kaza, %23'ünün ise bilmediğini, Grub 2.'de ise %62'sinin kesilme-yaralanma-makinaya elini kaptırma olduğunu, %14'ünün dikkatsizlik, %1'inin ölüm, %3'ünün sakatlık, %7'sinin işyerinde yapılan kaza, %13'ünün

bilmediği şeklinde tanımlamalar gözlenmektedir. Tüm grub beraber incelendiğinde %41'inin kesilme-yaralanma-makina elini kaptırma, %57'sinin dikkatsizlik, %1'inin ölüm, %2'sinin sakatlık, %6,5'unun işyerinde yapılan kaza, %18'inin iş kazası tanımını ve içeriğini bilmediğini görmekteyiz.

Tablo 13. İş Kazası Kavramının Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Nasıl Algıladığının Dağılımı

İŞ KAZASINI ALGILAMA ŞEKLİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kesilme-Yaralanma Maki. naya elini kaptırma	20	20.0	62	62.0	82	41.0
Dikkatsizlik	50	50.0	14	14.0	64	32.0
Sakatlık	1	1.0	3	3.0	4	2.0
İşyerinde yapılan kaza	6	6.0	7	7.0	13	6.5
Bilmiyor	23	23.0	13	13.0	36	18.0
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100.0

2.8. İşyerinde İş Kazalarına Karşı Yeterli İkaz İşaretlerinin Varlığı

Tablo 14. İşyerinde İş Kazalarına Karşı Yeterli İkaz İşaretlerinin Varlığını Göstere Dağılım

İKAZ İŞARETLERİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Az	36	36.0	24	24.0	60	30.0
Yeterince Var	17	17.0	12	12.0	19	9.5
Hiç Yok	47	47.0	74	74.0	121	60.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	100

Araştırma kapsamına giren çalışanların iş yerlerindeki ikaz işaretlerinin dağılımı incelendiğinde, Grup 1.'de %36'sının az ikaz işareti olduğunu, %17'sinin yeterince olduğunu, %47'sinin ise hiç ikaz işareti bulunmadığını söyledikleri gözlenmektedir. Grup 2'de ise %24'ünün az olduğunu, %12'sinin yeterince az olduğunu, %74'ünün ise uyarıcı ikaz işaretlerinin olmadığını söyledikleri saptanmıştır. Araştırma kapsamına giren tüm grupların incelenmesinde ise %30'unun az, %9.5'unun yeterince var, %60.5'unun ise ikaz işaretlerinin olmadığı saptanmıştır.

3. İş Kazası ile İlgili Verilerin Toplanması

3.1. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Kazası Görülme Durumu

Tablo 15. Çocuk İşçi ve Çırak Öğr. İş Kazasına Uğrama Durumlarının Dağılımı

İŞ KAZASINA UĞRAMA	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Son 1 ay içinde	4	4.0	2	2.0	6	3.0
Son 1 yıl içinde	10	10.0	10	10.0	20	10.0
Son 5 yıl içinde	9	9.0	14	14.0	23	11.5
5 yıldan önce	-	-	2	2.0	2	1.0
Birden fazla kaza	5	5.0	3	3.0	8	4.0
Geçirmedi	72	72.0	69	69.0	141	70.5
TOPLAM	100	100.0	100	100.0	200	200

$$x^2 = 2.7 \quad \text{s.d.} = 5 \quad 5 > 0.01$$

$$\text{Grup 1'de iş kazası görülme sıklığı} = \frac{4 + 10 + 9 + 5}{100} \times 100 = \% 28$$

$$\text{Grup 2'de iş kazası görülme sıklığı} = \frac{2 + 10 + 14 + 2 + 3}{100} \times 100 = \% 31$$

Araştırmada görüldüğü gibi iki grub arasında anlamlı istatistiki fark yoktur ($p > 0.01$).

Çalışanların iş kazasına uğrama durumu incelendiğinde, Grup 1'de %4'ü son bir ay içinde, %10'u son 1 yıl içinde, %9'u son 5 yıl içinde ve %5 ise birden fazla kaza geçirmiş. Ancak grubun %72'si ise hiç kaza geçirmemiştir. Grup 2. de ise %2'si son 1 ay içinde, %10 ise son 1 yıl içinde, %14'ü ise son 5 yıl içinde, %2'si ise 5 yıldan önce, %3'ü ise birden fazla kaza geçirmiş, grubun %69'u ise hiç kaza geçirmemiştir. Tüm grup incelendiğinde ise, %3'ü son 1 ay içinde, %10'u son 1 yıl içinde, %11.5'i son 5 yıl içinde, %1'i 5 yıldan önce, %4'ü birden fazla kaza geçirmiş ve her iki grubun %70.5'i ise hiç kaza geçirmemiş olduğu görülmektedir.

Tablo 16. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Aldıkları Eğitime Göre İş Kazası Geçirme Durumu Dağılımı

	Grup 1				Grup 2				TOPLAM			
	İş kazası geçirmiş		İş kazası geçirmemiş		İş kazası geçirmiş		İş kazası geçirmemiş		İş kazası geçirmiş		İş kazası geçirmemiş	
EĞİTİM	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okuryazar-İlkokul	26	35.6	47	64.4	26	36.6	55	63.4	52	33.9	101	66.1
Ortaokul	2	9.1	20	90.1	2	15.4	11	84.6	4	11.4	31	88.6
Lise	-	-	5	100	3	50	3	25	3	25	9	75
Toplam	28		72		31		69		59		141	

$$\chi^2 = 12.14 \quad S.d = 10 \quad p > 0.001$$

Eğitime göre iş kazası incelendiğinde, Grup 1'de Okur-yazar ve İlkokul mezunu olanların %35.6'ı iş kazası geçirmiş, %64.4'si iş kazası geçirmemiş, Ortaokul mezunu olanların %9.1'i iş kazası geçirmiş %90.1'i geçirmemiş, lise mezunu olanların %100 iş kazası geçirmemiş. Grup 2.'de ise okur yazar ve ilkokul mezunlarından %36.6'sı iş kazası geçirmiş, %63.4'ü geçirmemiş, ortaokul mezunnudan %15.4'ü geçirmiş, %84.6'sı iş kazası geçirmemiştir. Lise mezunu olanların %50 iş kazası geçirmiş, %50 iş kazası geçirmemiştir. Lise

mezunu çocuk işlerinde iş kazalarına uğramada istatistiksel olarak anlam yoktur ($p > 0.001$).

Araştırma kapsamına giren toplam çalışan sayısının dağılımına baktığımızda ise okuryazar-ilkokul mezunlarının %33.9'unun iş kazası geçirdiğini, %66.1'inin iş kazası geçirmediğini, Ortaokul mezunlarını ise %11.4'ünün iş kazası geçirdiğini, %88.6'sının geçirmediğini, lise mezunlarının ise %25'inin kaza geçirdiğini, %75'inin ise iş kazası geçirmediğini görmekteyiz.

Tablo 17. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerde Görülen İş Kazasının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	Grup 1				Grup 2				TOPLAM			
	İş kazası geçirmiş		İş kazası geçirmemiş		İş kazası geçirmiş		İş kazası geçirmemiş		İş kazası geçirmiş		İş kazası geçirmemiş	
YAŞ GRUBU	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
13-15	-	-	-	-	6	19.3	25	80.7	6	19.3	25	80.7
16-18	24	32.9	49	67.1	15	30.6	34	69.4	39	31.9	83	68.1
19-20	4	14.8	23	85.2	10	50	10	50	14	29.7	33	70.3
Toplam	28	28	72	72	31	31	69	69	59	29.5	141	70.5

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin iş kazasının yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde Grup 1'de, 13-15 yaş grubunda hiç öğrenci olmadığı, 16-18 yaş grubunda %32.9'inin iş kazası geçirdiğini, %67.1'sinin iş kazası geçirmediğini, 19-20 yaş grubunda ise %14.8'inin iş kazası geçirdiğini %85.2'sinin iş kazası geçirmediğini görmekteyiz. Grup 2'de ise 13-15 yaş grubunda %19.3'ünün geçirdiğini, %80.7'sinin geçirmediğini görmekteyiz, 16-18 yaş grubunda ise %30.6'sının geçirdiğini, %69.4'ünü geçirmediğini görmekteyiz. 19-20 yaş grubunda ise %50'sinin iş kazası geçirdiğini, %50'sininde geçirmediğini görmekteyiz. Tüm grub ortak incelendiğinde ise 13-15 yaş grubunda %19.3 ünün geçirdiğini %80.7'sinin geçirmediğini, 16-18 yaş grubunda ise %31.9'unu iş kazası geçirdiğini, %68.1'inin geçirmediği,

19-20 yaş grubunda ise %29.7'sinin iş kazası geçirdiğini, %70.3'ünün de iş kazası geçirmediğini inceleme sonucunda saptamış bulunuyoruz.

3.2. İş Kazalarının Meydana Geldiği Yer

Araştırma kapsamına giren çalışanların iş kazasını meydana geldiği yer incelendiğinde, Grub 1.'de %75'inin işyerinde kendi işini yaparken, %25'inin kendi işi dışında işi yaparken yaralandığı gözlenmiştir. Grub 2.'de ise %83.8'inin kendi işini yaparken, %12.9'unun kendi işi dışındaki işi yaparken, %3.3'ünün işveren tarafından başka bir yere gönderildiğinde kaza geçirdikleri gözlenmiştir. İki grubu ortak olarak incelendiğinde ise, %79.6'sının kendi işini yaparken, %18.6'sının kendi işi dışındaki işi yaparken, %1.7'sinin de işveren tarafından başka bir yere gönderildiğinde kaza meydana geldiği gözlenmiştir.

Tablo 18. İş Kazalarının Kazanın Olduğu Yere Göre Dağılımı

KAZANIN OLDUĞU YER	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İşyerinde kendi işimi yaparken	21	75.0	26	83.6	47	79.6
İşyerinde kendi işim dışında bir iş yaparken	7	25.0	4	12.9	11	18.6
İşveren tarafından başka bir yere gönderildiğimden	-	-	1	3.3	1	1.7
Diğer	-	-	-	-	-	-
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

3.3. İş Kazasının Nedeni

Meydana gelen iş kazasının nedenleri incelendiğinde, Grub 1.'de %7.1'inin da dumandan etkilendiği, %14.2'sinin bir yere ya da eşyaya basmak ya da çarpmayla, %10.7'sinin kişinin üstüne eşya ya da alet düşmesi, %7.1'inin el aletleri ile yaralanma, %53.6'sının makinada yaralanma,

%3.6'sının kişinin düşmesi ve %3.6'sının diğer nedenler tarafından yaralandığı saptanmıştır. Grub 2'de ise %12.9'unun kişinin üstüne eşya ya da alet düşmesi, %12.9'unun el aletleri ile yaralanma, %67.8'inin makina ile yaralanma, %3.2'sinin kişinin düşmesi, 32'sinin ağırlık kaldırma ile yaralandıkları gözlenmiştir. Araştırma kapsamına giren tüm çalışanlar değerlendirildiğinde ise, %3.4'ünün toz ya da dumandan etkilendiği, %6.8'inin bir yer ya da eşyaya basmak veya çarpmayla, %11.8'inin kişinin üstüne eşya ya da alet düşmesi, %10.2'sinin el aletleri ile yaralanması, %61'inin makina yaralanması, %3.4'ünün kişinin düşmesi, %1.7'sinin ağırlık kaldırma ve %1.7'sinin diğer nedenlerden dolayı iş kazası geçirdikleri saptanmıştır.

Tablo 19. İş Kazasının Maydana Gelmesindeki Nedenlerin Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilere Göre Dağılımı

İŞ KAZASI NEDENİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Toz ya da dumandan etkilene	2	7.1	-	-	2	3.4
Bir yere ya da eşyaya basma ya da çarpma	4	14.2	-	-	4	6.8
Kişinin üstüne eşya-alet düşmesi	3	10.8	4	12.9	7	11.8
El aletleri ile yaralanma	2	7.1	4	12.9	6	10.2
Makina ile yaralanma	15	53.6	21	67.8	36	61.0
Kişinin düşmesi	1	3.6	1	3.2	2	3.4
Ağırlık kaldırma	-	-	1	3.2	1	1.7
Diğer	1	3.6	-	-	1	1.7
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

3.4. Kaza Nedeninin Yer Aldığı Grub

Tablo 20. Çocuk İşçi ve Çırak Öğr. Göre Kaza Nedeninin Hangi Gruba Girdiğinin Dağılımı

KAZA NEDENİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Teknik nedenler (makina, araç-gereç)	10	35.7	14	45.2	24	40.7
İşçiye bağlı nedenler	5	17.9	7	22.6	12	20.3
İşveren ihmali olan nedenler	4	14.3	1	3.2	5	8.5
Elde olmayan nedenler	6	21.4	5	16.2	11	18.6
Hem işçiye, hem işverene ait nedenler	3	10.7	4	12.9	7	11.9
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin kaza nedenini hangi gruba göre dağılımını incelediğimizde, Grub 1'de %35.74sinin teknik nedenler, %17.9'unun işçiye bağlı nedenler, %14.3'ünü işveren ihmali olan nedenler, %21.4'ünün elde olmayan nedenler, %10.7'sinin hem işçiye hem de işverene ait nedenler olduğunu, Grub 2.'de ise %45.2'sinin teknik nedenler, %22.6'sının işçiye bağlı nedenler, %3.2'sinin işveren ihmali olan nedenler, %16.1'inin elde olmayan nedenler, %12.9'unun hem işçiye hem de işverene ait nedenler gruplamasına girdiğini gözlemekteyiz. Çalışanların tümünün incelenmesinde ise, %40.7'sinin teknik nedenler, %20.3'ünün işçiye bağlı nedenler %8.5'inin işveren ihmali olan nedenler, %18.6'sının elde olmayan nedenler, %11.9'unun hem işçiye hemde işverene ait nedenler olduğu saptanmıştır.

3.5. Kaza Sonucu Yaralanan Organın Durumu

Tablo 21. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazası Sonrası Yaralanmanın Şekline Göre Dağılım

YARALANMA ŞEKLİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Baş	2	7.1	1	3.2	3	5.1
Eller	22	78.6	26	83.9	43	81.3
Bacaklar	-	-	1	3.2	1	1.7
İç organlar	2	7.1	1	3.2	3	5.1
Bel	-	-	1	3.2	1	1.7
El parmak + ayak par.	1	3.6	-	-	1	1.7
Baş + eller par.	-	-	1	3.2	1	1.7
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

Araştırmanın kapsamına giren çalışanlar incelendiğinde, Grub 1'de yaralanma şekli olarak %7.2'i baş, %78.6'sı el yaralanması, %7.1'i bacak, %3.6'sı el parmak+ayak parmağı yaralanması gözlenmiştir. Grub 2'de ise %3.2'si baş, %83.9'u baş, %3.2'si bacaklar, %3.2'si iç organlar, %3.2'si bel, %23.2'si baş ve el parmakları yaralanması saptanmıştır.

3.6. Kaza Sonucu Yaralanma Şekli

Çalışanların geçirdikleri iş kazası sonrası, Grub 1.'de %10.7'si yara, %10.7'si incinme burkulma, %71.4 kesik biçimde, %3.6'sı yanma biçiminde, %3.6'sı uzun kaybı biçiminde yaralanmışlar. Grub 2'de ise %6.5'i yara, %6.5'i incinme-burkulma, %77.4'ü kesik, %3.2'si kırık, %3.2'si yanma, %3.2'si uzuv kaybı biçiminde yaralanmışlar. Araştırma kapsamına giren tüm gruplar incelendiğinde %8.5'i yara, %8.5'i incinme-burkulma, %47.6'sı kesik, %1.6'sı kırık, %3.4'ü yanma, %2.4'ü uzuv kaybı şeklinde yaralanmalar olduğu gözlenmiştir.

3.6. İş Kazası Sonrası Başvurulan Yer

Tablo 22. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Kazası Sonrası Başvurdıkları Yerler

BAŞVURULAN YERLER	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İş yeri hekimi	1	8.6	-	-	1	1.7
İşyerinde hekim dışı personel	-	-	3	9.7	3	5.1
Eczane	2	7.1	-	-	2	3.4
Poliklinik	5	17.9	13	41.9	18	30.5
Hastane	19	67.9	14	45.2	33	55.9
Hiçbir yer	1	3.6	1	3.2	2	3.4
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

İş kazasına uğrayanların iş kazası sonrası başvurdıkları yerler incelendiğinde, Grub 1'de %3.6'sının işyeri hekimine, %7.1'inin Eczaneye, %17.9'unun poliklinikte ted. gördüğü, %67.9'unun hastaneye, %3.6'sının hiçbir yere başvurmadığını, Grub 2.'de ise %9.74sinin işyerinde hekimdışı personelin, %41.9'unun polikliniğe, %45.2'sinin hastaneye, %3.2'sinin hiçbir yere başvurmadığı gözlenmiştir. Araştırma kapsamına giren iki grub ortak incelendiğinde ise, %1.7'sinin işyeri hekimine, %5.1'inin işyerinde hekimdışı personelinin, %3.4'ünün hiçbir yere başvurmadığını tablo göstermektedir.

3.7. Kaza Sonrası Tedavi Süresi

Çocuk işçi ve çırak işçilerin uğradıkları iş kazası sonrası tedavi süreleri incelendiğinde, Grub 1.'de %32.1'inin 1-3 gün, %14.3'ünün 4-7 gün, %17.9'unun 1-3 hf, %10.7'sinin 4-8 hf., %14.3'ünün 2 aydan fazla tedavi süresi, %10.74sinin ise tedavi gerektirmediği, Grub 2'de ise %25.9'inin 1-3 gün, %25.8'inin 4-7 gün, %25.8'inin 1-3 hf. tedavi gördükleri, %6.5'inin 4-8 hf,

%9.7'sinin 2 aydan fazla tedavi gördüğü, %6.5'inin tedavi gerektirmediği gözlenmiştir. Araştırmaya giren tüm çalışanlar incelendiğinde ise, %28.8'inin 1-3 gün, %20.3 4-7 gün, %22.1'inin 1.3 hf, %8.5'inin 4-8 hf da da, %11.5'inin 2 aydan fazla zamanda, %8.5'inin tedavi gerektirmediği incelemede saptanmıştır.

Tablo 23. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Uğradıkları İş Kazası Sonrası Tedavi Sürelerinin Grublara Göre Dağılımı

TEDAVİ SÜRESİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 - 3 gün	9	32.1	8	25.8	17	28.8
4 - 7 gün	4	14.3	8	25.8	12	20.3
1 - 3 hf	5	17.9	8	25.8	13	32.1
4 - 8 hf	3	10.7	2	6.5	5	8.5
2 aydan fazla	4	14.3	3	9.7	7	11.5
Tedavi gerektirmedi	3	10.7	2	6.5	5	8.5
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

3.8. İş Kazası Sonrası Tedavi Şekli

Tablo 24. İş Kazası Geçiren Çalışanların Tedavi Ediliş Şekillerine Göre Dağılımı

TEDAVİ ŞEKLİ	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ayaktan tedavi	24	85.7	30	96.7	54	91.5
Yatarak tedavi	4	14.3	1	3.3	5	8.5
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

İş kazası geçiren çalışanların tedavi edilişleri incelendiğinde Grub 1.'de %85.7'sinin ayakta tedavi edildiği, %14.3'ünün yatarak tedavi gördüğü, Grub 2.'de ise %96.7'sinin ayakta tedavi edildiği, %3.3'ünün yatarak tedavi gördüğü gözlenmiştir. Araştırmaya giren tüm grub incelendiğinde ise, %91.5'inin ayakta tedavi gördüğü, %8.5'inin yatarak tedavi gördüğü saptanmıştır.

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin geçirdikleri iş kazalarından yatarak ameliyat gerektirenlerin dağılımı incelendiğinde, Grub 1'de %35.7'sinin yatarak ameliyat olduğu, %64.3'ünün yatarak ameliyat olmadığı, Grub 2'de ise %19.3'ünün yatarak ameliyat geçirdiği %80.7'sinin yatarak ameliyat olmadığı gözlenmiştir. Araştırmaya giren tüm grub incelendiğinde %27.1'inin ameliyat olduğunu, %72.9'unun ameliyat geçirmediği gözlemekteyiz.

İş kazası sonrası ağrıların devam edip-etmediğini incelediğimizde Grub 1.'de %39.3'ünün ağrıların devam ettiğini, %60.7'sinin organlarının devam etmediğini, Grub 2'de ise %22.6'sının ağrıların devam ettiğini ve %77.4'ünün ağrısı devam etmeyenler olduğu gözlenmiştir. Grubun hepsi araştırıldığında %30.5'inin ağrısının devam ettiğini, %69.5'inin ağrısının devam etmediği gözlenmiştir.

3.9. Kaza Sonucu İş Günü Kaybı

Tablo 25. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Uğradıkları İş Kazası Sonrası İşgünü Kaybının Grublara Göre Dağılımı

GÜN KAYBI	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gün kaybı olan	22	78.6	24	77.4	46	77.9
Gün kaybı olmayan	6	21.4	7	22.6	13	22.1
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

Araştırmaya giren grupların iş kazasından sonra iş günü kayıpları incelendiğinde, Grub 1.'de %78.6'sının gün kaybı olduğu, %21.4'ünün gün kaybı olmadı. Grub 2'de ise %77.4 gün kaybı olduğu, %22.6'sının gün kaybı olmadığı gözlenmiştir. Grubun hepsi incelendiğinde %77.9'unun gün kaybı olduğu, %22.1'inin ise gün kaybı olmadığı yapılan araştırma sonucunda saptanmıştır.

Tablo 26. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin İş Günü Kaybı Sürecinin Grublara Göre Dağılımı

İŞ GÜNÜ SÜRESİ (GÜN)	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 - 3 gün	9	40.9	8	33.3	17	36.9
4 - 7 gün	5	22.7	8	33.3	13	28.3
8 - 21 gün	4	18.2	3	12.5	7	15.2
21 - 60 gün	3	13.6	5	20.9	8	17.4
60 gün	1	4.6	-	-	1	2.2
TOPLAM	22	100.0	24	100.0	46	100.0

Araştırma kapsamına giren grupların işgünü kaybı süresi incelendiğinde, Grub 1.'de %40.9'unun 1-3 gün, %22.7'sinin 4-7 gün, %18.2'sinin 8-21 gün, %13.6'sının 21-60 gün, %4.6'sınında 60 günden fazla olduğu saptanmıştır. Grub 2'de ise %22.2'ünün 1-2gün, %33.3'ünün 4-7 gün %12.5'inin 8-21 gün, %20.9 unun 21-60 gün olduğu gözlenmiştir. Araştırmaya giren tüm grub incelendiğinde ise %36.9'unun 1-3 gün, %28.3'ünün 4-7 gün, %15.2'sinin 8-21 gün, %17.4'ünün 21-60 gün ve %2.2'sininde 60 günden fazla olduğu gözlenmiştir.

3.10. Kazadan Sonra Yapılan Yardımlar

Tablo 27. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilere Kazadan Sonra Yardım Yapılıp-Yapılmadığını Gösteren Dağılım

YARDIM	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Sağlık yardımı yapılan	12	42.9	5	16.1	17	28.8
2. Geçici işgörememezlik süresince ödenek verilen	4	14.3	17	54.8	21	35.6
3. Sürekli iş görememezlikte gelir bağlanan	-	-	-	-	-	-
4. Protez-araç gereç sağlanan	-	-	-	-	-	-
5. Tedavi için üst konuma gönderilen	-	-	-	-	-	-
6. Yardım yapılamayan	12	42.9	9	29.0	21	35.6
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

Araştırma kapsamına giren grupların kazadan sonraki yapılan yardımları incelendiğinde, Grub 1'de %42.9'unun sağlık yardımı aldığı, %14.3'ünün geçici iş görememezlik süresince, günlük ödenek aldığı, %42.9'una yardım yapılmadığı gözlemlendi. Grub 2.'de ise %16.1'ine sağlık yardımı yapıldığı, %54.8'inin iş görememezlik süresinde günlük ödenek aldığı, %29.0'una yardım yapılmadığı gözlemlenmiştir. Araştırmaya giren iki grubda incelendiğinde %28.8'inin sağlık yardımını aldığı, %35.6'sının geçici işgörememezlik süresince günlük ödeneğini aldığını ve %35.6'sının hiçbir yardım almadığını saptadık.

3.11. Kaza Önlenebilir miydi?

Tablo 28. Çocuk İşçi ve Çırak Öğrencilerin Geçirdikleri İş Kazalarının Önlenebilir Olup-olmadığını göstermektedir.

	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Önlenebilir kaza sayısı	15	53.6	6	19.4	21	35.6
Ölenemeyen kaza sayısı	7	25.0	14	45.2	21	35.6
Şüpheli kaza sayısı	6	21.4	11	35.5	17	28.8
TOPLAM	28	100.0	31	100.0	59	100.0

Çalışanlara kazanın önlenebilir olup-olmadığı sorulduğunda, Grub 1.'de %53.6'sının evet, %25'inin hayır, %21.4'ünün belki önlenebileceğini söylediği, Grub 2.'de ise %19.4'ünün evet, %45.2'sinin hayır ve %35.5'inin belki önlenebileceğini söylediği saptanmıştır. Araştırmaya katılan her iki grub birden incelendiğinde ise, %35.6'sının evet, %35.6'sının hayır, %28.6'sınında belki kazayı önleyebilir olduğu gözlenmiştir.

3.12. Öneriler

Tablo 29. Çocuk İşçi ve Çırak Öğr. İş Kazalarını Önlemedeki Önerilerini Her İki Gruba Göre Dağılımı

ÖNERİLER	GRUB 1		GRUB 2		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Eğitim (Çıraklık okulu)	4	30.8	1	4.2	5	13.5
2. Dikkatli olunmak	4	30.8	14	58.3	18	48.6
3. Maaşlar yeterli olmalı	-	-	-	-	-	-
4. Kişisel koruyucu olmalı	1	7.7	-	-	1	2.7
5. Uyarı levhaları olmalı	1	7.7	-	-	1	2.7
6. Teknik kapasiteli yeterli işletmeler olmalı	1	7.7	1	4.2	2	5.4
1 + 2	-	-	2	8.3	2	5.4
2 + 3	-	-	2	8.3	2	5.4
2 + 4	-	-	1	4.2	1	2.7
2 + 5	-	-	1	4.2	1	2.7
2 + 6	1	7.7	-	-	1	2.7
4 + 5	-	-	1	4.2	1	2.7
4 + 6	1	7.7	-	-	1	2.7
6 + 7	-	-	1	4.2	1	2.7
TOPLAM	13	100.0	24	100.0	37	100.0

İş kazalarını önlemede araştırmaya giren grupların yapılan incelemesinde Grub 1.'de %30.8'inin eğitim verilmesini, %30.8'inin işçinin dikkatli olmasını, %7.7'sinin kişisel koruyucu kullanmasını, %7.7'sinin uyarı levhalarının olması gerektiğini, %7.7'sinin teknik kapasitesi yeterli işletmelerin olmasını, %7.7'sinin hem dikkatli olunmasını hem de teknik kapasiteli işletmelerin olması gerektiğini, %7.7'sinin de hem kişisel koruyucu

kullanmasını hemde teknik kapasiteli yeterli işletmelerin olması gerektiğini önerdiklerini görmekteyiz. Grub 2.'de ise %4.2'sinin eğitim alınmasını, %58.3'ünün dikkatli olunmasını, %4.2'sinin teknik kapasiteli işletmelerin bulunmasını, %8.3'ünün eğitim alınmasını ve dikkatli olunmasını, %8.3'ünün dikkatli olunmasını ve maaşların yeterli olunmasını, %4.2'sinin dikkatli olunması ve kişisel koruyucuların kullanılmasını, %4.2'sinin dikkatli ve uyarıcı levhaların bulunması gerektiğini, %4.2'sinin kişisel koruyucu ve uyarıcı levhaların bulunması gerektiğini %4.2'si teknik kapasiteli işletme ve işçinin yeterli çalışmalarının gerektiğini söylemişlerdir. Her iki grub ortak incelendiğinde ise %13.5'inin eğitim alınması gerektiğini, %48.6'sının dikkatli çalışılması gerektiğini %2.7'sinin kişisel koruyucu kullanması gerektiğini, %2.7'sinin ikaz işaretlerini alması gerektiğini, %5.4'ünün teknik kapasiteli işletmelerin olması gerektiğini %5.4'ünün hem eğitim hem de dikkatli olması, %5.4'ünün dikkatli ve maaşların yeterli verilmesi gerektiğini, %2.7'sinin dikkatli ve kişisel koruyucuların verilmesi gerektiğini, %2.74'sinin, dikkati ve ikaz işaretlerinin alması gerektiğini, %2.7'sinin dikkatli olunması ve teknik kapasitesi yeterli işyerlerinin olması, %2.7'sinin kişisel koruyucu ve ikaz işaretlerinin olması gerektiğini, %2.7'sinin kişisel koruyucu ve teknik kapasitesi yeterli işyerinin olması %2.7'sinin kişisel koruyucu ve teknik kapasiteleri yeterli işyerinin olmasını %2.7'si de teknik kapasiteli işyeri ve işçinin disiplinli çalışması gerektiğini söylediklerini gözlemekteyiz.

TARTIŞMA

Ülkemizde çalışan çocuk işçilerin uğradıkları iş kazaları ve bunun nedenleri ile ilgili sağlıklı veriler henüz bulunmamaktadır. S.S.K. 1992'de çıkan İstatistiki Yıllığından iş kazalarına bakıldığında çocuk işçilerin geçirdiği iş kazalarından bahsedilmediği ancak çalışma alanımıza giren mobilya imalat sanayinde 2263 iş kazası olduğu görülmektedir. 1983'de Baltimore'da Hertz ve arkadaşlarının el yaralanması geçiren belediye çalışanlarında yaralanma riskinin belli bir dönemden sonra yaşla azalmakta olduğu, 25 yaşından küçük olmanın el yaralanması açısından istatistiksel olarak anlamlı şekilde ortaya çıkan bir risk faktörü olduğu bildirilmektedir (22). Çeşitli araştırmalar sonucunda genç ve deneyimsiz işçilerin daha çok kaza yaptıkları gözlenmiştir (18).

Bizim bu çalışmamızda, çocuk işçi ve öğrencilerin uğradıkları iş kazalarında eğitimin rolünü araştırmak için, siteler çıraklık okulundan rastgele seçilen 100 öğrenciyle (GRUB-1), sitelerde mobilya imalat sanayinde çalışan, 100 çocuk işçi arasında (GRUB-2) karşılaştırmalı bir araştırma yapıldı. Bu araştırmaya katılan denekler 3 yaş grubunda değerlendirildi. 13-15 yaş grubu, GRUB 1'de hiç öğrenci yok iken, GRUB 2'de %31 oranında olduğu görüldü. Bu da bize sanayinde çalışan çocukların daha küçük yaşta çalışmaya başladığını göstermektedir. Burada; toplumsal gelir bölüşümündeki dengesizlikler, eğitim sistemindeki yetersizlik ve iş bulma olanaklarındaki kısıtlılık gibi faktörlerin rol oynadığı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamına giren her iki grubun eğitim durumu incelendiğinde toplam deneklerin %77'sinin okur-yazar veya ilkokul menzunu olduğu, %17.5'inin ortaokul mezunu olduğunu %5.5'inin ise lise mezunu

olduğu, eğitim durumu açısından gruplar arasında istatistiki fark olmadığı bulunmuştur ($p > 0.05$). Deneklerin %72'sinin okur-yazar veya ilkokul mezunu olmasının nedeni, aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla erken yaşta çalışma hayatına başladıklarını göstermektedir. Eğitim yapabilmeleri için hem zamanın hem de ekonomik durumun uygun olmadığı söylenebilir.

Her iki grubun işyerindeki görevlerine göre dağılımına baktığımızda getir-götür işlerinin oranı 1. GRUB'da %4 iken, ikinci grubda %30 olduğu, makina ve tezgahta zaman zaman ve devamlı çalışma oranı GRUB 1'de %90 iken, 2. GRUB'da %63 olduğu görülmüştür. Bu fark istatistiki olarak anlamlıdır ($p < 0.001$). Bu bize eğitim olmakta olan grubun işin içine daha iyi girdiğini ve bu açıdan iş kazalarına uğrama şansının fazla olduğunu göstermektedir. 1988'de Brewer ve arkadaşlarının iş sağlığı kliniklerinde yaptıkları araştırmada, iş kazalarının %65.8'i makina ya da araç-gereç kullananlarda, %34.2'sinin kullanmayanlarda saptandı. Kazaya uğrayan çalışanların %27.5'i de makina kurucuları ya da operatörleri idi. Makina ya da araç-gereç kullanma, iş kazası için bir risk faktörüdür. Bu nedenle, makina ve araç gereçlerin koruyuculu yapılması ve bunların kullanacak işlerin de eğitilmeleri üzerinde dikkatle durulması sonucuna varılmıştır (7).

Ağır ve tehlikeli işler tüzüğüne göre, mobilma imalatında 16 yaşını doldurmuş, fakat 18 yaşını bitirmemiş çocukların her türlü testereler ile kesici, yontucu, delici makinalar ve hızarlarda çalışmaları yasaklanmıştır. Bunlar ancak, kurutma işleri, yapıştırma, el ile zımpara gibi işlerde çalıştırılabilirler (30). Bundan da anlaşıldığı gibi çocukların makinalarda çalışması yasaklanmıştır. Ancak uygulamada durumun böyle olmadığı görülmektedir.

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin hizmet sürelerine göre dağılıma baktığımızda 1 yıllık hizmet süresi grubunun GRUB 1'de olmadığı, GRUB 2'de ise %16 oranında olduğu, 6-9 yıl hizmet süresinde ise GRUB 1'de %38, GRUB 2'de ise %17 oranında olduğu gözlenmiştir. Bu farklar istatistiksel olarak anlamlı olup GRUB 1'inin mobilya imalatındaki aşamalarda direkt olarak çalıştığını gözlemekteyiz.

İş kıdemi ve deneyimi arttıkça, kazalarda bir azalma olduğu görülmektedir. Yologlu'nun araştırmasında, en fazla iş kazası 6-10 yıl hizmeti olan işçilerde saptanmıştır. Bilinenin tersine görülmeye rağmen bu durum, on yıldan önce iş hizmetinin endüstri işçiliği becerisini henüz kazandırmadığı izlenimini vermektedir (8).

Taşyürek'in 1982-1987 yılları arasında Kordsa Kord Bezi Sanayi ve Ticaret A.Ş'deki çalışmasında saptadığı kaza oranı, bir yılda %17.7, 2-5 yılda %14.4, 6-9 yılda %4.6 ve 10-12 yılda %2.2 idi. 1977-1983 yılları arasında A.B.D. ordusunda yapılan bir araştırmada, atletizm yapan ve her türlü taşıt kullanan kıyı personeli için kaza sıklığı, ilk bir kaç haftada en yüksek olup 4-6 ay içinde belli bir düzeye indiği görülmektedir (40).

Her iki grubun araç kullanma durumuna göre dağılımına baktığımızda 1. GRUB'da %96'sının, GRUB 2'de ise %86'sının araç kullandığı görülmüştür. Bu durum çırak öğrencilerin eğitim ve yaşlarının daha yüksek olmasına bağlanmıştır.

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin kullandıkları koruyucu tiplerine göre dağılımına baktığımızda, çırak öğrencilerin %15'sinin, çocuk işçilerinde %30'unun koruyucu kullanmadığı gözlenmiştir. Bu fark istatistiki olarak anlamlıdır. Ancak kullanılan koruyucu cinsine bakıldığında yetersiz koruyucu olan önlüğün çok kullanıldığını (%25) diğer koruyucuların ise çok az kullanıldığını gözlemekteyiz. Koruyucu olarak önlüğün kullanılma nedeni de iş kazalarından korunmak için değil, temizliği sağlamak için kullanıldığını düşünmekteyiz. İşyerlerinde göz yaralanmalarıyla ilgili bir araştırmada belirtildiğine göre sadece bir anlık bir risk için takmak pek rahat olmadığından işçilerin genelde, koruyucu malzemeleri kullanmadıkları, ancak işleri ile ilgili bir tehlike söz konusu ise kullanma eğilimi gösterdikleri gözlenmektedir (28).

Her iki grubda işe girdikten sonra alınan işle ilgili eğitim konularının dağılımına baktığımızda, çırak öğrencilerin %78'inin meslek içi eğitim aldığı, ikinci grubda ise sadece %20'sinin meslek içi eğitim aldığını saptadık. Bu fark

istatistiki olarakta anlamlıdır. Çırak öğrencilerinin eğitimlerinin işyerlerinde de usta ya da kalfa ile devam ettiğini düşünerek, Hizmetçi eğitimin işveriler tarafından da onaylandığını ve eğitime devam edildiğini görüyoruz.

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin %93'ünün işe alınırken muayene olmadıklarını %7'sinin ise muayene olduğunu görmekteyiz. İşe alındıktan sonra periyodik muayene olup olmadıklarına baktığımızda yine grubun %88.5'inin periyodik muayenesinin yapılmadığını görmekteyiz. Oysa çocuk işçilerin işe alınırken işe uygun olup olmadıklarını kontrol edebilmek için mutlaka muayene olmaları gerekmektedir. Ancak eldeki verilerden işe giriş muaynesi ve periyodik muayenenin yapılmadığını görmekteyiz. İş yasasının 80. inci maddesine göre 12 den 18 yaşına kadar (18 dahil) çocukların herhangi bir işe alınmalarından önce; işyeri hekimi, işçi sağlığı dispanseri, bunların bulunmadığı yerlerde sırası ile en yakın Sosyal Sigortalar Kurumu, sağlık ocağı, hükümet veya belediye tabiblerine muayne ettirilerek işin niteliğine ve şartlarına göre vücut yapılarının dayanıklı olduğunun raporla belirtilmesi ve bunların 18 yaşı dolduruncaya kadar en az her altı ayda bir aynı şekilde doktor muaynesinden geçirilerek bu işte çalışmaya devamlarında bir sakınca olup olmadığının kontrol ettirilmesi ve bütün bu raporların işyerinde muhafaza ettirilerek yetkili memurların isteği üzerine kendilerine gönderilmesi zorunlu olduğu bildirilmektedir (30).

Çocuk işçi ve çırak öğrencilere iş kazasının tanımı sorulduğunda %18'inin bilmediğini, %87'sinin de el kesilmesi, dikkatsizlik, sakatlık gibi tanımlar verdiğini görüyoruz. Çalışanların çok büyük çoğunluğunun iş kazasını "el kesmesi" olarak tanımlamasının nedeni genellikle bu iş kolunda el ve parmak kesiklerine çoğunlukla rastlanmasındandır. M. Kemal Öke'nin çıraklar üzerine yaptığı bir araştırmasına göre, deneklerin yarısından çoğunun iş kazasının, ne olduğunu bilmediği, bu kazaların önlenabilir olduğu, işyerlerinde çoğunlukla iş kazalarına en yakın kimselerin çıraklar olduğu tesbit

edilirken, buna karşılık meslek hastalığının ne olduğu ve önlenabilirliği konusunda iş kazalarına oranla daha düşük bir bilinç düzeyi ile karşılaştıkları bildirilmektedir (18).

Araştırmamızda, işyerlerinde yeterli ikaz işaretlerinin olup-olmadığına baktığımızda ise %30'unda az sayıda olduğu, %9.5'inde yeterince bulunduğu, %60.5'inde ise hiç ikaz işaretlerinin olmadığı görülmektedir. İşyerlerinde ikaz işaretlerinin olmaması işçi sağlığı iş güvenliği kurallarına uyulmadığını göstermektedir.

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin iş kazası dağılımına baktığımızda %70.5'inin kaza geçirmediğini, %29.5'inin kaza geçirdiği görülmektedir. Araştırma konumuz olan eğitimin iş kazasını önlemedeki rolüne baktığımızda ise çırak öğrencilerde iş kazası görülme sıklığı %28, çocuk işçilerde kaza görülme sıklığı ise %31'dir. Bu oranlar istatistiki olarak anlam ifade etmemektedir ($p > 0.01$). Beklentilerimizin tersine alınan eğitimin iş kazalarını önlemede engel teşkil etmediğini görmekteyiz. Ancak yaşlara göre iş kazası dağılımına baktığımızda 13-15 yaş grubunun çırak öğrencilerde bulunmadığı ve çocuk işçilerde ise 31 kişinin bulunduğunu ve %19.3'ünün kaza geçirdiğini görmekteyiz. Oysa yaptığımız araştırmada 13-15 yaş grubunun sadece getir-götür işleri yaptığı tesbit edilmiştir. Bu grubu çocukların makina ve tezgaha girmemelerine rağmen %19.3'inin yine de iş kazasına maruz kalması oldukça düşündürücü bir durumdur. Diğer taraftan çırak öğrencilerin en alt yaş sınırı 16'dır. Bu çırak öğrencilerin direkt olarak makina ve tezgahta çalıştıklarını tesbit edilmiştir. Bu nedenle çırak öğrenciler diğer çocuk işçilerden daha yüksek oranda iş kazası geçirme riskiyle karşı karşıya gelmektedir. Bu sebeplerden dolayı iki grubu arasında istatistiki anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Eğitimin iş kazasını önlemede iyi bir faktör olmamasının bir diğer sebebi de Çıraklık Merkezlerinin (ÇEM) gerekli kaynağa sahip olamamasıdır. Kaynak yetersizliğinin çok önemli sonuçlarından biri de, ÇEM'in teknik

öğretmenlerinin yeterince olmaması ve sahaya çıkmaması nedeniyle işverenin eğitimi kendi denetiminde bulundurmasıdır. İşyerindeki eğitim işveren tarafından organize edilerek verilmektedir. ÇEM'in eğitim programında öğrencinin haftada sadece 8 saatlik teorik bilgi alması ve haftanın 5 gününde birfiil çalışması iş kazalarının artışına sebebiyet vermektedir. Pratik eğitiminde teknik öğretmenler tarafından değilde, işveren tarafından denetlenmesi, işçi sağlığı ve iş güvenliği kurallarına uygun ortam ve şartlarda çalışmamasının en büyük nedenidir.

Yaş grubuna göre iş kazası dağılımında 19-20 yaş grubunda bulunan çırak öğrencilerin %85.2 sinin iş kazası geçirmediği %14.8'inin iş kazası geçirdiği görülmektedir.

Bir araştırma sonucuna göre, mobilya imalathanelerinde 16 ve daha küçük yaşta çocuk işçi çalıştırma durumu; tarama kapsamına alınan işyerlerinde çalışmakta olan 2324 işçinin %11.7'si 16 ve daha küçük yaştaki işçiler olduğu belirtilmiştir. ORHUN'un mobilya fabrikasında yaptığı bir araştırma ise; ilkokul mezunu %12.2 iş kazası, ilkokul öncesi %14.1 iş kazası, lise-sanat okulu mezunu %6.5, yüksekokul mezunu %7.5 oranında iş kazası olduğu görülmektedir (31).

İş kazasının en çok, ilkokul ve ilkokul öncesi grublarda olduğu dikkati çekmektedir. Buna göre eğitimin iş kazasını önlemede önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir.

Çalışmamızda, çocuk işçi ve çırak öğrencilerin %76.6'sının işyerinde kendi işini yaparken kaza geçirdiği saptanmıştır. Orhun'un araştırmasında kazaların %98.3'ünün işçilerin asıl işlerini yaparken olduğu belirtilmiştir (31). Çalışanların iş kazasına maruz kaldıklarında kendi işlerini yaparken kazaya uğradıkları görülmektedir.

Çocuk işçi ve çırak öğrencilerin iş kazasına uğramadaki nedenlerin başında %61 oranında makina ve tezgahlar gelmektedir. Ağır ve tehlikeli işler

tüzüğüne göre 16 yaşından küçük çocuklar makina ve tezgahta çalışamazlar. Ancak uygulamada gördüğümüz gibi çocuk işçilerinde makinada kaza geçirdiklerini görmekteyiz. Bu genç insanların büyük bir çoğunluğun eylemli olarak üretimin içinde olduğu saptanmıştır. Mobilya imalat atölyelerinde iş kazası riskinin en yüksek olduğu ve uzuv kayıplarına neden olan faktörlerin başında, gerek işlem metodları ve kullanım çeşitliliği, gerekse yüksek devirle çalışmaları ve kesici aksamaları bulunması nedeniyle ağaç işleme tezgahları gelmektedir. Bu tezgahlarda önemli tehlike kaynakları ise operasyon noktaları ve tronsmisyon aksamalarıdır (30).

Kazaya uğrayan çocuk işçi ve çırak öğrencilerin kaza nedenini %40.7'sinin teknik nedenlere bağlı olduğunu, %20.3'ünün ise işçiye bağlı nedenler olduğunu tesbit edildiğini görmekteyiz. Bu çalışan grubun çok büyük kısmı makina ve tezgahta çalıştığı için kaza nedeni de doğal olarak makina ve tezgahlar olarak görülmektedir. İş kazaları konusunda A.B.D'de çalışmalar yürüten en önemli kuruluşlardan olan "National Safety Cancil Committee"nin verilerine göre, iş kazalarının %18'i mekanik etmenlerle, %19 u personel etmeni ile ve %63'ü bunların kombinasyonu ile meydana gelmektedir. Yine ABD'de bu alanda yapılan çalışmalardan "Department of Loben and Indostry of the State of Pennsylvuania" yaptırılan araştırmada iş kazalarının %3'ünün mekanik nedenlerden, %2'sinin personel etmeni ile ve %95'inin de bunların bir arada etkisi ile meydana geldiğini öne sürmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında, iş kazalarının nedenlerinde insan faktörünün önemli bir yer tuttuğunu, bu nedenle, çalışana ve organizasyona yönelik etmenlerin birlikte ele alındığı, kapsamlı bir yaklaşımın benimsenmesine gerek vardır (20).

Çalışmamızda, çocuk işçilerin ve çırak öğrencilerin kaza sonucu yaralanan organı incelendiğinde %81.3'ünün el yaralanması ve kesisi gelmektedir. Özellikle ellerin daha fazla kazaya uğrayan organ olması istatistiksel olarakta anlamlı bulunmuştur. ORHUN'un araştırmasında, %44.3 el ve el parmakları, %22.6 ayak ve ayak parmakları ve %9.0 oranında da gözlerin yaralanan organlar olduğu görüldü (71).

Görüldüğü üzere, araştırmada el yaralanmaları, %81.3 gibi yüksek bir oranı bulmaktadır. Kazaların özellikle elleri hedef alması bu organın yeterince korumadığının bir ifadesidir. Bu amaçla işçilerin kullandıkları makina ya da araç-gereç ve koruyucu malzeme kullanımı konusunda eğitim almaları üzerinde önemle durulmalıdır.

Yaralanma şekli açısından kazaların, %74.6 sının kesik biçiminde olduğu, her iki grubunda yaralanma şekli olarak kesigin çok büyük bir oran tuttuğunu görmekteyiz. Kesi en sık yaralanma şekli olup fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. S.S.K. verilerine göre kazaların %40.5'i yüzeysel kontüzyon çürükler, %32.2'si yırtık ve yaralar, geri kalanı da yanık, yabancı cisim, incinme, burkulma, kırık ve çıkıklar olarak saptanmıştır (35). A.B.D. de yapılan, Hertz ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaya göre ise, el yaralanmalarının %48.4 ükesi ve lorasyonlar, %45.2'si burkulma ve geri kalanı da kırık ve yanıklar olarak belirlendi. Görüldüğü gibi, az çok değişmekle birlikte kazaların çoğunda yaralanma şekli kesi, ezilme, yara ve burkulma görülmektedir.

İş kazası sonrası, hastaneye başvuru oranı %55.9'dur. Çırak işçilerde hastaneye başvurma oranı %67.9 iken, çocuk işçilerde hastaneye başvurma oranı %45.2 dir. Çırak öğrencilerin hepsinin sigortalı olması nedeniyle uğradıkları iş kazasında hastaneye hemen başvurumaktadırlar. Oysa çocuk işçilerin büyük kısmının sigortası yapılmadığı için bu çocuklar hastaneye genellikle götürülmeyp, polikliniklerde tedavi ettirilmektedirler. Yine bu iş yerlerinde küçük işletmeler oldukları için işyeri hekimi bulunmamaktadır. Bu nedenle işyerine yakın polikliniklere başvurulmaktadır. İş kazası sonrası işçilerin tedavi süresi olarak 1-3 günde %38.8'inin iyileştiği, 4-7 günde %20.3'ünün, 1-3 haftada ise %22.1'inin, %8.5'inin ise 4-8 haftada, 2 aydan fazla zamanda ise %11.5 inin iyileşme gösterdiğini görmekteyiz. Tüm kazaların %8.5 inin ise tedavi gerektirmeden iyileştikleri saptanmıştır.

Kazaya uğrayanların %91.5'unun ayaktan tedavi gördüğünü, %8.5'inin ise yatarak tedavi gördüğünü saptanmıştır. Brewer ve arkadaşlarının

araştırmasında, vakaların %9.4'ü ayaktan, %0.6'sı da yatarak tedavi oldukları belirtilmiştir (7).

Kazaların %72.9'unda işgücü kaybı saptanmış olup, çırak öğrencilerin işgünü kaybının %18.6 olması, çocuk işçilerde ise işgünü kaybının %77.4 olması ağır yaralanmalara çocuk işçilerin maruz kaldığını göstermektedir. ORHUN'un araştırmasında, kazaların %92'sinde işgünü kaybı saptanmış olup; süre olarak en fazla 1-3 günlük period (%21.2) ve 4-7 günlük periyodun (%26.6) yer aldığı görüldü (31). İşgünü kayıp süresi olarak, çırak öğrencilerin %40.9'unun 1-3 günde iyileştiği, çocuk işçilerin ise 1-3 günde %33.3'nün iyileştiği, 21-60 günde çocuk işçilerin %20.9'unun, çırak öğrencilerin ise %13.6'sının işgünü kaybı olduğunu görmekteyiz. Buradan da anlaşıldığı gibi çocuk işçiler daha ağır iş kazalarına uğramaktadır ve genellikle de sigortasız oldukları için hastanelere başvuramamaktadır. Yine anket formları doldurulurken yüzyüze yapılan görüşmelerde çocuk işçilerin tam iyileşme sağlanmadan, çoğu zaman işyerine geri döndüklerini saptanmıştır. Bu da yapılan çalışmada işgünü kaybı süresine ilişkin verilerin doğruluğunu etkilemektedir. İş güvenliği ile ilgili örgütlenme ve eğitim kazaya bağlı kayıp günlerini azaltmaktadır.

Kazaların %28.8'inde iş kazasına uğrayana sağlık yardımı yapılmış, %35.6'sına geçici iş görememezlik süresinci günlük ödenekleri ödenmiştir. %35.6'sına herhangi bir yardım yapılmadığı görülmüştür. İşverenin iş kazasına karşı duyarsızlığı ve çocuklarında kendi haklarına ilişkin bilgisizlikleri bundan sonra da uzun yıllar çocukların kazalara uğrayacağını göstermektedir.

Geçirilen iş konularının önlenebilirliği konusundaki deneklerin yanıtları incelendiğinde, GRUB 1'in %53.6'sının önlenabilir olarak düşündüğünü GRUB 2'de ise %19.4'ünün önlenebilirliğini düşündüğünü gözlenmiştir. Çırak öğrencilerin, kazanın önlenebileceğini savunmalarının nedeni aldıkları eğitime bağlanmıştır.

SONUÇ

Mobilya imalat sanayinde çalışan çocuk işçi ve çırak öğrencilerin uğradıkları iş kazalarını önlemede çıraklık eğitiminin rolünü araştırmak için yaptığımız çalışmada, çalışma evreni olarak Çıraklık Eğitim Merkezindeki mobilya ve ağaç iş kolunda okuyan 1009 öğrenciden %10 örneklem yoluyla rastgele seçilen 100 çırak öğrenci ile sitelerde mobilya imalat sanayinde çalışan çocuk işçilerden yine rastgele seçilen 100 çırak işçi çalışma kapsamına alınmıştır.

Şubat-1994 tarihinde anket uygulama yöntemi ile yapılan bu çalışmada Çıraklık Eğitim Merkezinden seçilen 100 çırak öğrencinin oluşturduğu GRUB 1'de iş kazası görülme sıklığı %28, mobilya imalat sanayinde çalışan 100 çocuk işçinin oluşturduğu GRUB 2'de ise %31 olarak saptanmıştır. İş kazası görülme sıklığı açısından istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmaya başlarken, çıraklık eğitimi alan GRUB 1'deki deneklerin daha az iş kazasına uğrayacağını, aldıkları eğitimin onları olumlu yönde iş kazasından koruyacağını düşünülmüştür. Araştırma sonucunda ise beklentilerimizin aksine her iki grubda iş kazası görülme sıklığının birbirine yakın sonuçlarda olduğu görülmüştür. Burada iki ana faktörün rol oynadığı üzerinde durulmaktadır. Bunlar:

1. İki grubun işyerindeki görevlerine göre dağılımına baktığımızda getir-götür işlerinin oranı ikinci grubda %30 olduğu, ikinci grubda ise %4 olduğunu, makina ve tezgahta zaman zaman ve devamlı çalışma oranı ise GRUB-1'de %90 iken, GRUB-2'de ise %63 olduğu görülmektedir. Bu bize

eğitim almakta olan grubun %90 makina ve tezgahta çalışarak işin içine daha iyi girdiğini ve bu nedenle iş kazalarına uğrama riskinin yüksek olduğunu göstermektedir.

2. Çıraklık eğitiminin yetersizliği: Çıraklık eğitiminin yetersizliğini gösteren birinci önemli husus, Çıraklık Eğitim Merkezindeki eğitim programında teorik ve pratik eğitim sisteminin süresinin 8 saat olarak belirlenmesi verilen teorik ve pratik eğitimin yetersizliğini göstermektedir. Bu kısa öğretim süresi, çırağın öğrencilik kavramıyla ters düşmektedir. Günlük çalışma süresi 8 ve haftalık çalışma süresinde 48 saat kabul edilirse çırak haftanın 40 saatini işyerinde geçirecektir. Bu 40 saat boyunca eylemli olarak üretime katılmasa bile iş sağlığı ve iş güvenliği yönünden bir çok tehlikeyle karşı karşıyadır. İşyerinde, sağlıksız ve güvensiz çalışma koşullarından ötürü çalışmasa da kazaya uğrayabilir. Bunların ötesinde, aldıkları çok düşük ücret (asgari ücretin en az %30'u) dolayısıyla beslenme, barınma, giyim vs. olanaklar yönünden yetersizliklerle karşı karşıyadırlar. Kendilerinden büyük olanlarla yakın ilişki içinde bulunmaktan ötürü psikolojik bir takım sorunlarla karşı karşıyadırlar.

Çırak öğrenci yalnızca haftanın bir günü okulda, 5 günü ise işyerinde üretime katılmakta eğitimini devam ettirmektedir. Bu nedenle de işçi sağlığı ve iş güvenliği yönünden bir çok tehlikeyle karşı karşıyadır.

Çırak öğrencinin pratik eğitiminin teknik öğretmenler tarafından denetlenememesi de verilen eğitimin sürekliliğini engellemektedir. Bu nedenle çırak öğrenci işyerinde kalfa ya da ustası tarafından denetlenmektedir. Çırağın öğrenci, ustanın ise eğitici olarak kabul edilmesi de, devlet gözetiminde yapılacak bir mesleki eğitim için benimsenemez bir durumdur. Çünkü bir çok devlet belgelerinde esnaf ve küçük sanatkar ustaları teknik bilgidен yoksun olarak nitelenmektedir.

Çırak öğrencilerin sosyal ve ekonomik haklarının yetersizliği de uğradıkları iş kazalarını artırmada olumsuz bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, ülkemizde çalışan çocuklar iş kazaları, yaralanma ve meslek hastalıkları gibi bir çok sorunla karşılaşır. Yetişkinlere oranla birikimleri az olan bu çocuklar, daha zayıf bünyeleri ile de teknik araç ve gereçler karşısında daha büyük risk altında olup, kimyasal zehirlenmeler, solunum yetersizlikleri, iskelet yapısındaki bozukluklar ve gürültü ile yüzyüze gelmektedir. Çalışan bu çocukların sorunlarını çözmek için, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi teknik iş güvenliği dışındaki tüm hususların toplandığı bağımsız bir "işçi sağlığı ve iş Güvenliği Kanunu" ile mevzuat dağınıklığının ve yetki tartışmasının önüne geçilmesidir (33).

Çalışan çocuklara ait bu sorunlar sadece araştırma kapsamına giren deneklerin değil, ülkemizde çalışan tüm çocukların sorunlarıdır. Toplumsal gelir bölüşümündeki adaletsizlik, eğitim sistemindeki yetersizlik, işsizlik ve sosyal güvence yoksunluğu çocukları erken yaşta çalışma hayatına itmektedir. Yetişkinlere oranla bilgi birikimleri az ve fizik gelişimleri yetersiz olan bu çocuklar, iş kazaları ve meslek hastalıkları ile sık sık karşılaşır. Ülkemizde bu çocukların gereksinimlerine yanıt verecek çocuk politikalarının olmaması geleceğe güvenle bakmamızı engellemektedir.

ÖZET

Bu araştırma, mobilya imalat sanayinde çalışan çocuk işçi ve çırak öğrencilerin uğradıkları iş kazalarını önlemede çıraklık eğitiminin rolünü saptamak için Şubat-1994'de anket uygulama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Genel Bilgiler bölümünde, iş kazanın tanımı, sınıflandırılması, iş kazasının nedenleri, iş konularının sonuçları ve iş kazalarından korunmuş yöntemleri işlenmiştir. Araştırma bölümünde ise Ahi Evran Çıraklık Okulundaki 100 öğrenciden ve sanayide çalışan 100 çocuk işçiden elde edilen verilen karşılaştırma yapılarak tablolar halinde düzenlenmiştir.

Yapılan bu araştırmada, çıraklık okulunda okuyan bu öğrencilerin %73'ünün 16-18 yaş grubunda, sanayide çalışan çocuk işçilerinin %51'ini 13-15 yaş grubunda yer aldığı saptanmıştır. Sanayide çocukların %51'inin ilkokuldan hemen sonra işe başladığı gözlenmiştir.

Araştırmada çalışan çocukların %77'sinin okuryazar ve ilkokul mezunu olduğu, %5.5'unun lise mezunu olduğu gözlenmiştir. Çocukların makinalarda çalışıp çalışmadığı incelendiğinde, sanayide çalışan çocuk işçilerin %73'ünün, çırak öğrencilerinin ise %86'sının makinalarda çalıştıkları saptanmıştır.

Araştırma kapsamına giren tüm çocukların %93'ünün işe girerken muayenesinin yapılmadığı, %88.5'unun işe alındıktan sonra hiç periyodik muayene yapılmadığı gözlenmiştir.

İş kazası görülme sıklığı açısından incelendiğinde, sanayide çalışan çocukların %31'inin, çıraklık okulunda okuyan çocukların %28'inin iş kazasına uğradıkları saptandı. Arada istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmaması ve çıraklık okulunda okuyan çocuklarının da benzer sıklıkla iş kazasına uğramalarının nedeni olarak verilen çıraklık eğitiminin hem teorik hem pratik bölümlerinin yetersizliği düşünüldü.

SUMMARY

This research has been realized for child workers and apprentice students working in furniture manufacturing industry who have met with working accidents. It has been done to determine the role of apprenticeship education to prevent working accidents by inquiry method in February, 1994.

In general information section, definition of working accident, classification of working accidents, reasons of working accidents, results of labor accidents and protection methods for working accidents have been presented. In research section, data taken from 100 students in Ahi Evran Apprenticeship School and 100 child workers working in industry have been summarized in comparison tables.

In this research, it has been determined that 73% of students in the apprenticeship school are between 16-48 years old and 51% of child workers who are working in industry between 13-15 years old. It has been observed that 51% of children in industry start to work after elementary school.

In this research, when education levels of working children have been investigated, it has been observed that 77% of them can read and write and are graduated from elementary school, and 5.5% of them are graduated from high school.

When working children are investigated for working percentages on machines, it is determined that 73% of child workers who are working in industry and 86% of apprentice students work on machines.

It is observed that 93% of children in this research were not inspected medically before starting a work and 88,5% of them were not inspected periodically after starting a work.

When working accident frequency of working children is investigated, it is observed that 31% of working children in industry and 28% of children going to apprenticeship school have met with a working accident. The reason of children going to appernticeship school who meet with a working accident frequently is because of insufficient theoratical and practical apprenticeship education.

KAYNAKLAR

1. Akkök, A., İş Kazalarının Maliyeti ve İş Güvenliği, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, Yayın No: 204, Ankara (1977).
2. Akkatay, Ü., Türkiye'de Çıraklık Eğitimi. Eref Ofset, Ankara (1991).
3. Aksoy, C., "İş Kazaları", İş Kazalarını Önleme Semineri, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara 1982.
4. Akyüz, İ., "İş Kazalarının Önlenmesi Konusunda İşveren Görüşleri", İş Kazalarını Önleme Semineri, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara 1982.
5. Arslan, A., "İş kazaları", 4-10 Mayıs 1989 İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sempozyumu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, Ankara 1990.
6. Aygün, İ.N., Sağlık, Sosyal, Hukuki Yönleriyle İş Kazaları, Türkiye Modern İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayını, Ankara (1976).
7. Breven RD., Oleske DM., Hahn J etol., A Model for Occupatinol Injury Surveillence by Occupational Hedth Centers (1990).
8. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı, İşçi Sağlığı İş Güvenliği ile ilgili Genel Bilgiler, Ankara (1990).
9. Çalışan Gençliğin İşbaşında Eğitimi, Çıraklık, Kalfalık, Mesleğe Yönelme Sorunları, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayını, Ankara (1988).
10. Çelik, N., İş Hukuku Dersleri, Sermet Matbaası, İstanbul (1980).
11. Çentel, T., Çocuk ile Gençlerin İş Güvenliği, Doktora Tezi, İstanbul (1974).

12. Çıraklık ve Yaygın Eğitimde Gelişmeler, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Ankara (1992).
13. Dabak, Ş., Samsun ili Sanayi Bölgesinde İş Kazası Görülme Sıklığı, Uzmanlık Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Anabilim Dalı, Samsun (1992).
14. Dırlık, S., Sosyal Güvenlik, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara (1992).
15. Erdoğan, A., Küçük Sanayide Mesleki Eğitim, İstanbul Ticaret Odası Küçük Sanayicinin Sorunları Sempozyumu, İstanbul (1992).
16. Erkan, C., İşçi Sağlığı ve Meslek Hastalıkları, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayını, Sayı: 441, Ankara (1984).
17. Erkan, N., İşletmelerde İnsan Gücü Verimliliği, Milli Prodüktivite Merkezi Yayın, Yayın No: 384, Ankara (1989).
18. Fişek, G., "Çalışma Yaşamında Çocukların ve Gençlerin Korunması", Çalışma Dergisi, Sayı: Ocak-Nisan Çalışma Bakanlığı Yayını, Ankara (1979).
19. Fişek, G., "Çocuklar Çiçektir.... Ya Çıraklır", Çalışma Ortamı, Sayı:8, Fişek Özel Sağlık Hizmetleri ve Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara (1993).
20. Fişek, G., Piyal, B., İşçi Sağlığı Klavuzu, Türk Tabibler Birliği Yayını, Ankara (1989).
21. Gamgam, Z., Şeker Sanayinde Meydana Gelen İş Kazalarının Önlenmesinde Kişisel Koruyucu Malzeme Kullanımının Önemi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara (1991).
22. Hertz, R.P., Emmett E.X., Risk Faktörs for Occupotional Hand. Injury Journal of Occupomonal Medicine, 1986.

23. İşçi Sağlığı İş Güvenliği ile ilgili Genel Bilgiler, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yayını, Yayın No:8, Ankara (1988).
24. İş Hekimliği Ders Notları, Türk Tabibler Birliği Yayını, Ankara (1989).
25. "İşçi Sağlığı İş Güvenliği" ISGÜM Bülteni, ISGÜM Yayını, Yayın No:5, Ankara (1987).
26. "İşçi Sağlığı İş Güvenliği", İşveren Dergisi, Cilt: 29, Sayı:8, Ankara (1991).
27. Inan, A. N., Çocuğun ve Çocuk Haklarının Korunmasına İlişkin Mevzuatımızda Yetersizlik ve Giderilme Çareleri, Ankara (1972).
28. Kaçmaz, H., İşçi Sağlığı İş Güvenliği Haftası Bildirileri, Ankara (1988).
29. Mencia Gutierrez E., Perforating Ocular Wounds in Occupational Accident, 1988.
30. "Mobilya İmalat Atölyesinde İş Güvenliği" ISGÜM Bülteni, ISGÜM Yayını, Yayın No:10, Ankara (1989).
31. Orhun, H., "Kişisel Koruyucuların Kullanımı", II. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi, Türk Tabibler Birliği Yayını, Ankara (1989).
32. Öncel, M. Asil, N., İş Örneklemesi Yöntemiyle Dört Modern Mobilya Fabrikasında kayıp zamanların saptanması ve Önleme Yolları, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, Ankara (1992).
33. Poyraz, G., "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Açısından Çalışmış Hayatının Düzeni", ISGÜM Bülteni, ISGÜM Yayını, No:15, Ankara (1990).
34. "Sakatlıkların Önlenmesi" ISGÜM Bülteni, ISGÜM Yayını, Yayın No:6, Ankara (1988).
35. SSK İstatistik Yıllığı 1991, SSK Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara (1992).

36. SSK İstatistik Yıllığı 1992, SSK Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara (1993).
37. Sözoek, S., İş Güvenliği Hukuku, Savaş Yayınları, Ankara (1985).
38. Sümbüloğlu, K., Sağlık Bilimlerinde Araştırma Teknikleri ve İstatistik, Ankara (1978).
39. Takas, C., Sosyal Politika, Sevinç Matbaası, Ankara (1967).
40. Taşyürek, M., "Kulak Koruyucuları", İSGÜM Bülteni, İSGÜM Yayını, No:19, Ankara (1990).
41. Topçu, B., "Şeker Sanayinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Sorunları" Şeker İş Yayınları, Yayın No: 59, Ankara (1988).
42. Topuzoğlu, İ., "Çevre Sağlığı ve İş Sağlığı", Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara (1979).
43. Topuzoğlu, İ., "İşçi Sağlığının Nitelikleri ve Önemi", İş Hekimliği Ders Notları, Türkiye Tabipler Birliği Yayını, Ankara (1991).
44. Tunçomoğ, K., İş Hukuku, Cilt II, Sermet Matbaası, Kırklareli (1980).
45. Velicangül, S., Velicangül, Ö., "Endüstri Sağlığı Meslek Hastalıkları", İSGÜM Basımevi, Ankara (1987).
46. Yardımcı, H., "İşçi Sağlığı Boyutları" II. Ulusal İşçi Sağlığı Kongresi, Türk Tabipler Birliği Yayını, Ankara (1988).
47. 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu, 1986.
48. 1475 sayılı İş Kanunu.

ÖZ GEÇMİŞ

1965 yılında Ankara'da doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Ankara'da yaptım. 1983 yılında Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okuluna girdim ve 1987 yılında mezun oldum. Aynı yıl S.S.K. Ankara Hastanesinde hemşire olarak göreve başladım. 1990 - 1991 öğretim yılında Gazi Üniversitesi Kazaları Araştırma ve Önleme Enstitüsünde işçi sağlığı ve iş güvenliği bölümünde yüksek lisans programına başladım. 1994 yılında Elmadağ Sağlık Meslek Lisesi'nde Meslek öğretmeni olarak göreve başladım ve halen bu göreve çalışmaktayım. Evliyim ve bir çocuğum var.

ANKET FORMU

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz: a) Kadın b) Erkek
3. Eğitim Durumunuz:
a) Okur-Yazar değil
b) Okur-Yazar veya ilkokul mezunu
c) Ortaokul mezunu
d) Lise ve dengi okul mezunu
4. Yaptığınız işle ilgili bir eğitim aldınız mı?
a) Evet
b) Hayır
5. Yaptığınız işle ilgili bir eğitim aldıysanız nerede aldınız?
a) Sanat Okulu
b) Çıraklık Okulu
c) Kurs
d) Diğer (Belirtiniz)
6. Şu an çalıştığınız işyerinde ne iş yapıyorsunuz?
a) Getir-Götür (Ayak işleri) yapıyorum.
b) Makina ve Tezgahta çalışıyorum.
c) Makina ve tezgahta zaman zaman çalışıyorum.
d) Diğer (belirtiniz).....
7. Bu görevde kaç yıldır çalışmaktasınız:.....
8. Günlük çalışma şekliniz:
a) Gündüz
b) Vardiya
ba) 08:00 - 16:00
bb) 16:00 - 24:00
bc) 24:00 - 08.00
bd) Diğer (belirtiniz)

9. Yaptığınız işle ilgili makina ya da araç gereç kullanıyormusunuz?

a) Torna ve tezgahlar	b) Matkaplar
c) Freze, Şerit testere, Kalınlık makinası	d) Presler
e) Kaldırma, Taşıma, İstifleme makinaları	f) Boyalar
g) Sıvı çözücüler (Tiner vb)	h) Kullanmıyorum.
ı) Diğerleri (belirtiniz).....	

10. Yaptığınız işle ilgili bir koruyucu kullanıyormusunuz?

a) Maske	b) Eldiven	c) Gözlük	d) Kulaklık
e) Önlük	f) Koruyucu elbise	g) Kullanmıyorum	

11. İşyerinizde işinizle ilgili ne tür bir eğitim alıyorsunuz?

- a) Gürültü ile ilgili
- b) Makina ve araç-gereçle ilgili
- c) Çalışılan ortamda oluşabilecek hastalık veya kazalarla ilgili
- d) Eğitim almıyorum
- e) Diğerleri (belirtiniz).....

12. İşe alınırken muayene oldunuzmu?

a) Evet	b) Hayır

13. Ara ara muayeneniz yapılıyor mu?

a) Üç ayda bir	b) Altı ayda bir	c) Yılda bir
d) Yapılmıyor	e) Diğer (belirtiniz).....	

14. Sizce iş kazası nedir? Birkaç cümleyle yazınız.....
.....

15. İşyerinizde iş kazalarına karşı gerekli ikaz işaretleri varmı?

a) Az sayıda var	b) Yeterince var	c) Hiç yok

16. Bugüne kadar işinizle ilgili bir kaza geçirdinizmi?

- a) Son bir ay içinde b) Son beş yıl içinde
- c) Son bir yıl içinde d) Beş yıldan daha önce
- e) Birden fazla kaza geçirdim. Belirtiniz.....
- f) Hiç kaza geçirmedim.

**İŞ KAZASI GEÇİRMİYENLERİN BUNDAN SONRAKİ SORULARI
CEVAPLANDIRMASINA GEREK YOKTUR**

17. Kazayı geçirdiğiniz yer neresiydi?

- a) İşyerinde kendi işimi yaparken
- b) İşyerinde kendi işim dışındaki bir işi yaparken
- c) İşyeri ile ev arasında servitse giderken
- d) İşveren tarafından başka bir yere gönderildiğimde
- e) Diğer (belirtiniz).....

18. Kaza nedeni neydi?

- a) Toz ya da dumandan etkilenme
- b) Bir yere yada eşyaya basma veya çarpma
- c) Kişinin üstüne eşya yada alet düşmesi
- d) El aletleri ile yaralanma
- e) Makina
- f) Elektrik çarpması
- g) Kişinin düşmesi
- h) Ağırlık kaldırma
- i) Diğer (belirtiniz).....

19. Size göre kaza nedeni hangi gruba dahildir?

- a) Teknik nedenler (Makina yada araç-gereçle ilgili)
- b) İşçiye bağlı nedenler
- c) İşveren ihmali olan nedenler

- d) Elde olmayan nedenler
- e) Hem işçiye hem işverene ait nedenler
- f) Diğer (belirtiniz).....

20. Kaza sonucu nasıl yaralandınız?

- a) Yara b) İncinm-burkulma c) Kesim d) Kırık
- e) Yanma f) Sıkışma g) Uzuv kaybı
- h) Diğer (belirtiniz).....

21. Kaza sonucu nereniz yaralandı?

- a) Baş b) Gözler c) Kollar e) Eller
- e) Baaklar f) Ayak parmakları g) İç organlar
- h) Diğer (belirtiniz).....

22. Kazadan sonra nereye başvurduğunuz veya götürüldünüz?

- a) İşyeri hekimi b) Hastane c) Diğer (belirtiniz).....

23. Tedavi süresi ne kadardı?

- a) 1-3 gün b) 4-7 gün c) 1-3 hafta d) 4-8 hafta
- e) 2 aydan fazla f) Tedavi gerektirmedi

24. Tedavi gerektirdiyse tedavi şekli nasıldı?

- a) Ayakta tedavi b) Yatarak tedavi

25. Yatakta tedavi şeklinde operasyon geçirdinizmi?

- a) Geçirdim.....ameliyatı
- b) Geçirmedim.

26. İş kazasından sonra fonksiyon kaybıyla ortaya çıkan ağrılar devam ediyormu?

- a) Evet b) Hayır

27. Kaza sonucu işgünü kaybı oldumu?

- a) Evet.....gün b) Hayır

28. Kazadan sonra yardım yapıldımı?

- a) Sağlık yardımı yapıldı
b) Geçici işgörmezlik süresince günlük ödenek verildi
c) Sürekli işgörmezlik olduğu için gelir bağlandı
d) Protez araç ve gereçler sağlandı
e) Tedavi için bir üst kuruma gönderildi
f) Yardım yapıldı

29. Kaza önlenilebilirmiydi?

- a) Evet b) Hayır c) Belki

30. Bu konudaki önerileriniz nedir? Yazınız.....
.....
.....
.....

ECHA ASLAN YANDAKCI
İş güvenliği ve İş sağlığı
1994

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. FATMA ATALAY 68

ÖZET

Bu araştırma, mobilya imalat sanayinde çalışan çocuk işçi ve çırak öğrencilerin uğradıkları iş kazalarını önlemede çıraklık eğitiminin rolünü saptamak için Şubat-1994'de anket uygulama yöntemiyle gerçekleştirilmiştir.

Genel Bilgiler bölümünde, iş kazanın tanımı, sınıflandırılması, iş kazasının nedenleri, iş konularının sonuçları ve iş kazalarından korunmuş yöntemleri işlenmiştir. Araştırma bölümünde ise Ahi Evran Çıraklık Okulundaki 100 öğrenciden ve sanayide çalışan 100 çocuk işçiden elde edilen verilen karşılaştırma yapılarak tablolar halinde düzenlenmiştir.

Yapılan bu araştırmada, çıraklık okulunda okuyan bu öğrencilerin %73'ünün 16-18 yaş grubunda, sanayide çalışan çocuk işçilerinin %51'ini 13-15 yaş grubunda yer aldığı saptanmıştır. Sanayide çocukların %51'inin ilkokuldan hemen sonra işe başladığı gözlenmiştir.

Araştırmada çalışan çocukların %77'sinin okuryazar ve ilkokul mezunu olduğu, %5.5'unun lise mezunu olduğu gözlenmiştir. Çocukların makinalarda çalışıp çalışmadığı incelendiğinde, sanayide çalışan çocuk işçilerin %73'ünün, çırak öğrencilerinin ise %86'sının makinalarda çalıştıkları saptanmıştır.

Araştırma kapsamına giren tüm çocukların %93'ünün işe girerken muayenesinin yapılmadığı, %88.5'unun işe alındıktan sonra hiç periyodik muayene yapılmadığı gözlenmiştir.

İş kazası görülme sıklığı açısından incelendiğinde, sanayide çalışan çocukların %31'inin, çıraklık okulunda okuyan çocukların %28'inin iş kazasına uğradıkları saptandı. Arada istatistiksel açıdan anlamlı bir farkın olmaması ve çıraklık okulunda okuyan çocuklarının da benzer sıklıkla iş kazasına uğramalarının nedeni olarak verilen çıraklık eğitiminin hem teorik hem pratik bölümlerinin yetersizliği düşünüldü.

SUMMARY

This research has been realized for child workers and apprentice students working in furniture manufacturing industry who have met with working accidents. It has been done to determine the role of apprenticeship education to prevent working accidents by inquiry method in February, 1994.

In general information section, definition of working accident, classification of working accidents, reasons of working accidents, results of labor accidents and protection methods for working accidents have been presented. In research section, data taken from 100 students in Ahi Evran Apprenticeship School and 100 child workers working in industry have been summarized in comparison tables.

In this research, it has been determined that 73% of students in the apprenticeship school are between 16-48 years old and 51% of child workers who are working in industry between 13-15 years old. It has been observed that 51% of children in industry start to work after elementary school.

In this research, when education levels of working children have been investigated, it has been observed that 77% of them can read and write and are graduated from elementary school, and 5.5% of them are graduated from high school.

When working children are investigated for working percentages on machines, it is determined that 73% of child workers who are working in industry and 86% of apprentice students work on machines.

It is observed that 93% of children in this research were not inspected medically before starting a work and 88,5% of them were not inspected periodically after starting a work.

When working accident frequency of working children is investigated, it is observed that 31% of working children in industry and 28% of children going to apprenticeship school have met with a working accident. The reason of children going to appernticeship school who meet with a working accident frequently is because of insufficient theoratical and practical apprenticeship education.

